

Martin Štrba a jeho spolupráce s režisérem Martinom Šulíkom a režisérkou Agnieszkou Holland

BcA. Jakub Gallo

Diplomová práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ateliér Audiovize

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	BcA. Jakub Gallo
Osobní číslo:	K20101
Studijní program:	N0211P310005 Teorie a praxe audiovizuální tvorby
Specializace:	Kamera
Forma studia:	Prezenční
Téma práce:	1. Teoretická část: Martin Štrba a jeho spolupráce s režisérem Martinem Šulíkem a režisérkou Agnieszkou Holland 2. Praktická část: Kamera u audiovizuálního díla v minimální délce 20 minut, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV, nebo kamera u souboru audiovizuálních děl oficiálně schváleného před odevzdáním Výrobní komisí ateliéru Audiovizuální tvorba, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV, nebo projektová část (realizovaná prostřednictvím metody výzkumu uměním). viz Zásady pro vypracování

Zásady pro vypracování

1. Teoretická část:

Rozsah práce: minimálně 30 normostran textu bez započítání obsahu, rejstříku a obrazových příloh.

Formální podoba: Jednotná formální úprava teoretické části práce, její uložení a zpřístupnění se řídí aktuální verzí příslušné směrnice rektora. Student odevzdává 1 ks fyzické (tištěné) práce v pevné vazbě. Tištěná verze práce obsahuje originální „Zadání DP/BP“ včetně příslušných podpisů a studentem podepsané Prohlášení o původnosti práce. Práce v elektronické podobě obsahuje nascanované „Zadání DP/BP“ se všemi formálními náležitostmi a také nepodepsané Prohlášení studenta o původnosti práce. Plný text elektronické verze ve formátu PDF/A a případné přílohy (zkomprimované do jednoho zip souboru) student odevzdá nahráním do IS/STAG a do příslušné složky na NAS-AAV (viz níže).

Pokyny k vypracování: prostudujte a analyzujte dostupné materiály z profesního hlediska a formulujte závěry a získané vědomosti do podoby akademického/odborného textu.

2. Praktická část:

1) Kamera u audiovizuálního díla v minimální délce 20 minut, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV. 2) Kamera u souboru audiovizuálních děl oficiálně schváleného před odevzdáním Výrobní komisí ateliéru Audiovizuální tvorba, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV. 3) Projektová část (realizovaná prostřednictvím metody výzkumu uměním). Předložit veškeré materiály, které sloužily pro vývoj a přípravu absolventského projektu (např. fotografie z obhlídek, kamerové zkoušky, technický scénář, explikace apod.) a doplnit je rozbořem, resp. úvahou – srovnáním, jak by autor – kameraman postupoval při vytvoření díla, pokud by se projekt snímal černobíle nebo barevně. Varianta musí být schválena před odevzdáním Výrobní komisí ateliéru Audiovizuální tvorba.

Další požadované materiály praktické části:

- a) Upoutávka, teaser či trailer na předložené audiovizuální dílo (var. 1 a 2).
- b) Písemná explikace z pohledu dané specializace. Minimální rozsah 2 normostrany (var. 1, 2, 3).
- c) Anotace (var. 1, 2, 3).
- d) Technický scénář (var. 1).
- e) Štábová listina (var. 1, 2).

V případě, že je dílo autorským počinem nebo není součástí praktické části SZZ studenta Produkce, je nutné dodržet doložení požadovaných materiálu a – h dle zadání specializace Produkce. Tato data odevzdává za projekt vždy jeden člověk. Nezbytná je konzultace s vedením AAV. Všechny odevzdávané materiály musí splňovat vnitřní technické normy dle Výrobní knihy AAV pro odevzdávání prací a musí být řádně popsány (jméno, název, logo fakulty, formát, rozlišení). Součástí závěrečné práce je vytištěný a podepsaný formulář „Údaje o diplomové práci studenta“.

Uložení na NAS:

Ve složce na NAS-AAV, označené „Bakalářská / Magisterská práce“ uložte:

1. Teoretickou práci ve formátu PDF/A a případné přílohy (zkomprimované do jednoho zip souboru) dle specifikací výše.
2. Vytvořte podsložku Praktická práce, která bude obsahovat materiály částí a- h. Řádně nazvaný film/absolventské dílo odevzdávejte ve formátech splňujících vnitřní technické normy AAV pro odevzdávání prací.
3. Vytvořte podsložku s názvem Katalog, která bude obsahovat „Podklady pro katalog FMK UTB ve Zlíně“: 10 kusů obrazové dokumentace praktické části závěrečné práce pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i v angličtině, rok obhajoby, osobní e-mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

1. Teoretická část:

2. Praktická část:

Kamera u audiovizuálního díla v minimální délce 20 minut, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV.

Rozsah diplomové práce: **viz Zásady pro vypracování**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

MACEK, Václav a Jelena PAŠTÉKOVÁ. *Dejiny slovenskej kinematografie 1896-1969*. Druhé rozšírené vydanie. Bratislava: Slovenský filmový ústav, 2016. ISBN 9788085739688.
LEŠČÁK, Marek a ŠULÍK Martin. *Rozhovory o filme*. Bratislava: Slovenský filmový ústav, 2022. ISBN 9788085187939.
ĎURIŠ, Jan. *Svetlo a farba v kameramanskej tvorbe*. Bratislava: VŠMU, 2017. ISBN 9788089439966.
kolektív autorů. *Martin Štrba Pevná zem pod hlavou / Solid Ground under One's Head*. Bratislava: Slovart, 2017. ISBN 9788055625966.

Vedoucí teoretické části: **MgA. Martin Štěpánek**
Ateliér Audiovize

Vedoucí praktické části: **MgA. Martin Štěpánek**
Ateliér Audiovize

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2022**

Termín odevzdání diplomové práce: **19. května 2023**

Mgr. Josef Kocourek, Ph.D.
děkan

MgA. Irena Kocí, Ph.D.
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 1. prosince 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne: 19. 05. 2023

Jméno a příjmení studenta: Jakub Gallo

.....
podpis studenta

ABSTRAKT

Táto diplomová práca sa zaoberá tvorbou kameramana Martina Štrbu, ktorý u nás patrí medzi špičku vo svojom obore. Práca sa zameriava primárne na jeho spoluprácu s režisérom Martinom Šulíkom na filme Záhrada, na spoluprácu s režisérkou Agnieszkou Holland na filme Šarlatán, a na prácu na jeho režijnom debute, dokumentárnom filme vlna vs. breh. Na konkrétnych príkladoch tak s pomocou výrazových prostriedkov kameramana analyzuje dramaturgický prístup k jednotlivým filmom. Cieľom diplomovej práce je tak nahliadnuť na prácu Martina Štrbu z perspektívy jeho dlhoročnej kariéry, rôznorodosti žánrov a spôsobom akým nad samotnou tvorbou uvažuje on sám a zároveň v spojení s režijnou zložkou.

Kľúčové slová: Martin Štrba, Martin Šulík, Agnieszka Holland, Záhrada, Šarlatán, vlna vs. breh, kamera, dramaturgia snímania, kinematografia, autorská sloboda

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the work of cinematographer Martin Štrba, who is one of the top in his field in our country. The thesis focuses primarily on his collaboration with director Martin Šulík on the movie The Garden, on collaboration with director Agnieszka Holland on the movie Charlatan, and on his debut, as a director, the movie wave vs. shore. Using specific examples, it analyzes the dramaturgical approach to individual films. The goal of the thesis is to look into the work of Martin Štrba from the perspective of his long career, the diversity of genres and the way of thinking about the work itself and also in connection with director.

Keywords: Martin Štrba, Martin Šulík, Agnieszka Holland, The Garden, Charlatan, wave vs. shore, camera, dramaturgy of motion picture, cinematography, author's freedom

Veľmi rád by som touto cestou poďakoval mojim rodičom, starým rodičom a celej rodine za ich nekonečnú podporu počas štúdia.

Ďalej chcem poďakovať môjmu filmovému štábu za každý jeden rok štúdia, v ktorom sme spolu mohli tvoriť a navzájom sa zdokonaľovať.

Ďakujem pánovi Mgr. art. Júliusovi Liebenbergerovi, artD. za nezabudnuteľné hodiny kamery na bakalárskom stupni štúdia.

Veľké ďakujem patrí pánovi MgA. Martinovi Štěpánkovi za vedenie mojej diplomovej práce, za jeho vecné pripomienky a za obrovskú ochotu vždy pomôcť a poradiť.

V neposlednom rade chcem veľmi pekne poďakovať pánovi Martinovi Štrbovi za to, že bol ochotný pustiť ma na chvíľu do svojho súkromia, venovať mi svoj vzácny čas a zdieľať svoje nemalé skúsenosti, ktoré mi výrazne dopomohli ku spracovaniu tejto diplomovej práce.

Prehlasujem, že odovzdaná verzia diplomovej práce a verzia elektronická nahraná do IS/STAG sú totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČASŤ	10
1 MARTIN ŠTRBA	11
1.1 KAMERAMAN DYSLEKTIK.....	14
1.2 DRAMATURGIA SNÍMANIA.....	15
1.2.1 Autorská sloboda.....	16
1.3 VLNA VS. BREH (2014).....	19
2 MARTIN ŠULÍK.....	21
2.1 ŠTRBA STRETOL ŠULÍKA, ŠULÍK STRETOL ŠTRBU	24
2.2 DVORNÝ KAMERAMAN.....	26
2.3 ZÁHRADA (1995)	28
3 AGNIESZKA HOLLAND.....	31
3.1 ŠTRBA STRETOL HOLLAND, HOLLAND STRETLA ŠTRBU	34
3.2 SVETOOBČAN AGNIESZKA.....	36
3.3 ŠARLATÁN (2020)	37
II PRAKTICKÁ ČASŤ.....	39
4 ROZBOR A POROVNANIE VYBRANÝCH FILMOV.....	40
4.1 ZÁHRADA (1995)	40
4.1.1 Svetlo a farba vo filme Záhrada (1995)	45
4.2 ŠARLATÁN (2020)	48
4.2.1 Svetlo a farba vo filme Šarlatán (2020)	52
4.3 VLNA VS. BREH (2014).....	56
4.3.1 Svetlo a farba vo filme vlna vs. breh (2014).....	61
ZÁVER	63
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	65
ZOZNAM OBRÁZKOV	67

ÚVOD

Kameraman Martin Štrba patrí medzi najvyhl'adávanéjších a najviac rešpektovaných filmových tvorcov súčasnosti. Je neoddeliteľnou súčasťou česko-slovenského filmového priemyslu už vyše 40 rokov a na konte má za tú dobu desiatky filmov, seriálov a dokumentov ovenčených množstvom nominácií a cien. Spolupracuje s radou etablovaných režisérov a režisérk ako napríklad Martin Šulík, Agnieszka Holland, Vladimír Michálek, Vladimír Balko, Michaela Pavlátová, Jan Hřebejk, Iveta Grófová, Julius Ševčík a mnoho ďalších. V tejto práci sa bližšie pozrieme na jeho spoluprácu s režisérom Martinom Šulíkom a režisérkou Agnieszkou Holland, ktorú možno považovať za jednu z najosudovejších v jeho kariére.

Cieľom tejto diplomovej práce je priblížiť jeho výnimočnú prácu s kamerou a spôsob akým pri tom uvažuje. Dôležité je poznamenať, že sa touto prácou nesnažím o zaznamenanie a analýzu všetkých jeho najlepších diel, ale skôr poukázať na jeho rôznorodé kreatívne rozpätie a pokúsiť sa nájsť ich vzájomné súvislosti a rozdiely.

V teoretickej časti práce približujem život a dielo Martina Štrbu, Martina Šulíka a Agnieszky Holland, podporené o ich vlastný pohľad na filmovú tvorbu. Rovnako tak oboznamujem čitateľa s vybranými filmami, konkrétne s filmom Záhrada (1995), Šarlatán (2020) a vlna vs. breh (2014), a zasadzujem ich do kontextu ich vzniku.

V praktickej časti práce už detailnejšie rozoberám rozdielnosť v prístupe Martina Štrbu k jednotlivým filmom. Na základe techniky, s ktorou na danom filme pracoval, ďalej analyzujem na konkrétnych príkladoch využitie obrazových výrazových prostriedkov, ktoré viedli k výslednému dielu. Pri analýze a porovnávaní vybranej trojice filmov ale zároveň neupozadujem ani Štrbovu ostatnú tvorbu, ktorá mala nepopierateľný vplyv na ich výsledok.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 MARTIN ŠTRBA

Obrázok 1 - Martin Štrba s cenou Český lev za najlepšiu kameru vo filme Šarlatán

Martin Štrba je rešpektovaný a oceňovaný slovenský kameraman. Narodil sa 26. augusta 1961 v Leviciach. V rokoch 1976 - 1980 bol študentom fotografie na Strednej umelecko-priemyselnej škole v Bratislave. Po jej skončení vymenil, aj keď nie úplne, fotoaparát za kameru, keď sa stal študentom pražskej Filmovej a televíznej fakulty Akadémie múzických umení (FAMU), ktorú absolvoval v roku 1986. Počas pražského štúdia bol súčasťou tzv. Slovenskej novej vlny, ktorú tvorili slovenskí študenti fotografie Jano Pavlík, Rudo Prekop, Vasil Stanko, Tono Stano, Miro Švolík, Kamil Varga a Peter Župník. O tejto výnimočnej generácii fotografov nakrútil Štrba dokumentárny film s názvom vlna vs. breh (2014). Tento film je zároveň aj jeho režijným debutom a budem sa mu v tejto práci venovať detailnejšie v ďalších kapitolách.

V rokoch 1986 - 1991 pracoval v bratislavskom Štúdiu krátkych filmov.¹

*"Nastúpil som tam ako asistent kamery. Aj keď som mal skončenú FAMU, v tej dobe nebola šanca dosiahnuť na pozície kameramana, všetky boli beznádejne zabetónované komunistickými kádrami. Našťastie jeden zo starších kameramanov trpel spavou nemocou. Keď to na neho prišlo, kludne i počas záberu, vzal som to za neho. To boli moje prvé praktické skúsenosti s filmovaním. K výraznej zmene v situácii došlo, keď si ma vyžiadal na pozíciu kameramana môj bývalý spolužiak z FAMU, dokumentarista Lád'a Kvasnička. Kupodivu súhlasili. Bol to externý projekt Wolfrámová dolina (1988). Moc si z toho už nepamätám, ale boli sme v panenskej divočine slovenskej krajiny, s drevorubačmi, krásnymi ľuďmi a to bolo podstatné. Aha a ešte sa tam tuším realizoval projekt F.T. na cestách (1988), taká zlátanina s nejakými popovými hviezdami. K tomu som sa dostal zase tak, že hneď na začiatku natáčania psychicky skolaboval hlavný kameraman, tak som to za neho dotočil."*²

V Štúdiu krátkych filmov nadviazal dodnes trvajúcu spoluprácu s Martinom Šulíkom. Je jeho dvorným kameramanom a na svojom konte majú už desať spoločných celovečerných filmov. Aj to je jeden z dôvodov, prečo sa v tejto práci budem venovať ich spoločnej práci. Ich prvým filmom bol príbeh milostného trojuholníka Neha (1991), po ktorom prišiel film Všetko čo mám rád (1992). V roku 1995 nakrútili oceňovanú snímku Záhrada, ktorú v tejto práci budem tiež detailnejšie rozoberať. Po Záhrade nasledovali filmy Orbis Pictus (1997), Krajinka (2000) či sociálno-kritická snímka Slnecný štát (2005). V roku 2018 nakrútili oceňovaný film Tlmočník, za ktorý Štrba získal Národnú filmovú cenu Slnko v sieti za kameru. Medzi ich zatiaľ posledné spoločné projekty patrí snímka Muž so zajačimi ušami (2020) a Kôň (2022).

Ďalšou významnou osobnosťou, s ktorou Martin Štrba spolupracuje je svetoznáma poľská režisérka Agnieszka Holland. Martin Štrba s ňou nakrútil filmy Jánošík – Pravdivá história, Horiaci ker a Šarlatán. Ich spolupráci a filmu Šarlatán rovnako venujem značnú časť tejto diplomovej práce.

Štrbov originálny kameramanský štýl zatiaľ ocenili štyrmi Cenami Českej filmovej a televíznej akadémie Český lev, tromi Národnými filmovými cenami Slnko v sieti a Cenou českej filmovej kritiky. V Česku často spolupracuje ešte s režisérom Vladimírom Michálkom, s ktorým nakrútil snímky ako Je treba zabíť Sekala (1998), Anděl Exit (2000),

¹ Oceňovaný kameraman Martin Štrba sa dožíva 60 rokov. *TERAZ.SK* [online]. 2021 [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/magazin/film-ocenovany-kameraman-martin-strb/572269-clanok.html>

² ŠTRBA, Martin. Elektronická správa (e-mail). 16. 5. 2023.

Babí léto (2001), O rodičích a dětech (2007), Posel (2012), Pohádkář (2014), alebo Úhoři mají nabito (2019).

Štrbove kameramanské videnie využili aj iní slovenskí režiséri, ako napríklad režisér Štefan Semjan v legendárnom filme Na krásnom modrom Dunaji (1994). Za kamerou stál aj pri nakrúcaní filmu Vlada Balca Rivers of Babylon (1998). Ocenenie Slnko v sieti dostal aj za snímku režiséra Vladimíra Balka Pokoj v duši (2009). Prvého Českého leva za kameru dostal Štrba za vyššie spomenutý film Je třeba zabít Sekala (1998). Ocenenie priniesla Štrbovi aj spolupráca s režisérkou Agnieszkou Holland. Českého leva za najlepšiu kameru dostal za film Horiaci ker (2013), nedávno za film Šarlatán a medzi tým ho dostal aj za film Juliusa Šefčíka Masaryk (2016). Podieľal sa aj na českých filmoch ako napríklad Eliška má ráda divočinu (r. Otakar Miloslav, Maria Schmidt, 1999), Nevěrné hry (r. Michaela Pavlátová, 2003), Občanský průkaz (r. Ondřej Trojan, 2010), Milada (r. David Mrnka, 2017) alebo Skleněný pokoj (r. Julius Ševčík, 2019). V 90. rokoch minulého storočia pôsobil Martin Štrba aj ako pedagóg na Vysokej škole múzických umení (VŠMU) v Bratislave, a od roku 1998 žije v Prahe, jeho manželkou je kostýmová výtvarníčka Katarína Štrbová Bieliková.³

Vďaka svojej neutíchajúcej práci získava čoraz väčšie renomé nielen na domácej pôde, ale aj v zahraničí. Jednoznačným dôkazom je aj fakt, že v roku 2021 dostal ponuku stať sa členom americkej Akadémie filmového umenia a vied, ktorá rozhoduje o udeľovaní cien Oscar. Dostať sa tam nie je vôbec jednoduché. Pre vstup medzi akademikov musia kameramani splňať niekoľko podmienok. Každý musí byť uvedený ako kameraman pri dvoch celovečerných filmoch, z ktorých aspoň jeden mal premiéru v uplynulých troch rokoch a zodpovedá akademickým štandardom. Druhou možnosťou je byť kameramanom filmu nominovaného na Oscara, alebo mať jedinečné zásluhy o rozvoj tohto remesla, čo posúdi výkonný výbor kameramanov. Akadémiu tvoria predstavitelia 17 rozličných odvetví. Nomináciu môžu filmoví profesionáli získať iba vtedy, keď ich navrhnú dvaja existujúci členovia, sami sa prihlásiť nemôžu.⁴ Vyberá sa totiž z množstva profesionálov, ktorý už majú Oscara alebo získavajú úspech na rôznych festivaloch. Martin Štrba ich mal zaujať hlavne filmom Šarlatán a Je třeba zabít Sekala, či spoluprácou s Martinom Šulíkom, Vladimírom Michálkom a v neposlednom rade s Agnieszkou Holland.

³ Oceňovaný kameraman Martin Štrba sa dožíva 60 rokov. *TERAZ.SK* [online]. 2021 [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/magazin/film-ocenovany-kameraman-martin-strb/572269-clanok.html>

⁴ Novým členom oscarové akadémie je i Martin Štrba, kameraman filmů Šarlatán a Je třeba zabít Sekala. *IROZHLAS* [online]. Český rozhlas, 2021 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/oscarova-akademie-kameraman-strba_2107012250_btk

„Veľmi ma to potešilo. Robím, čo viem, a keď si to niekto všimne aj na druhej strane mláky, mám pocit, že to nie je úplne márne. Amerika prišla za mnou, keďže som sa tam nevybral ja.“⁵

Okrem Martina Štrbu boli nedávno do Akadémie pozvané aj osobnosti ako dokumentaristka Helena Třeštíková, výtvarníčka a animátorka Michaela Pavlátová, a v minulosti napríklad aj režiséri Miloš Forman, Jiří Menzel, kameramani Miroslav Ondříček, Vladimír Smutný alebo kostýmový výtvarník Theodor Pištěk.⁶

1.1 Kameraman dyslektik

Martin Štrba stojí za kamerou už štyri dekády, počas ktorých sa podieľal na tvorbe desiatok hraných a dokumentárnych filmov. Má za sebou neuveriteľne pestrú kariéru, ale málokto vie, že v detstve zažil nepríjemné momenty, ktoré ho prenasledujú doteraz. Štrba bol od malička ľavák, avšak v dobe, keď bol na základnej škole nebolo také množstvo vedeckých poznatkov o ľaváctve a praváctve. Tým pádom ho dosť brutálnym spôsobom preúčali na praváka, čím mu pomiešali hemisféry a spôsobili mu tým trvalé následky. Doteraz pomalšie číta a píše, čo mu ale našťastie neubralo na obrazovom talente.

*"Paradoxne ja sám som vyrástol na rozhlasových hrách. Celé detstvo som bol prilepený uchom na rádiu, pretože môj otec roky odmietal kúpiť televízor. Jemu vďačím za to, že filmy vznikali v mojej hlave, pritísnuť na reproduktore rádia. Dá sa povedať, že v tom období sa zásadne rozvinula moja obrazotvornosť."*⁷

Štrba tiež tvrdí, že nikdy nebol dobrý žiak a stále len pozeral von oknom. Na strednej umelecko-priemyselnej škole si to všimla jeho kantorka Milota Havránková a zmenila túto pomyselnú chybu na prednosť. Vysvetlila mu základy kompozície a naviedla ho ku fotografií. Zbavila ho traumy a Štrba sa tak zamiloval do fotografického obrazu. Žiaľ, ani tomu sa nemohol venovať naplno, nakoľko je atopik a chemikálie, ktoré používal pri fotografických procesoch v tmavej komore mu spôsobovali tvorbu exémov. Neskôr však

⁵ KOLLÁRIK, Erik. Juraj Loj uspeje v celom svete? Martin Štrba z americkej filmovej akadémie mu vytyka len jedno. PLUS 7 DNÍ [online]. 26.7. 2021n. 1. [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://plus7dni.pluska.sk/ludia/juraj-loj-uspeje-celom-svete-martin-strba-americkej-filmovej-akademie-mu-vytyka-len-jedno>

⁶ PERLÍNOVÁ, Dominika a Kristina ROHÁČKOVÁ. Dokumentaristka Třeštíková se stala členkou Akademie. „Jsem nejpřekvapenější člověk v okolí,“ reagovala. IROZHLAS [online]. Český rozhlas, © 1997-2023 [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/film/helena-trestikova-oscar-americka-filmova-akademie_1907012200_per

⁷ JAREMKOVÁ, Mariana. Bez tieňa niet tajomstva, v divákovi prebúdza spoluautora. *Film.sk*. Slovenský filmový ústav, 2021, 22.(4), 25.

zistil, že existujú aj filmové laboratória, v ktorých tieto procesy urobí niekto za vás a nemusí tak prísť do kontaktu so žiadnou chemikáliou. Preto sa rozhodol prejsť na vysokej škole na kameru, prijali ho na FAMU a odvtedy sa už filmu nevzdal.

"Od začiatku som fotografiu miloval. Ešte ako dieťa som aj pekne kreslil, ale preučením na ľaváka sa mi to trochu skomplikovalo. Učiteľka na mňa pozerala, ako ľavú stranu kresby kreslím ľavou rukou, pravú pravou, len sa mi ten obraz akosi nespojil ako sa mal.

Pamätám si ako mi vtedy otec podstrčil nejaký fotoaparát a v tej chvíli som si hovoril, že aké je to jednoduché – to len cvaknem obraz a je tam. Zamiloval som si fotografický obraz a cezeň som si ďalej rozvíjal vizualitu. Veľmi mi vyhovoval. A napokon mi fotografia a vnímanie sveta cez fotografiu ostalo aj pri filme."⁸

1.2 Dramaturgia snímania

Doterajšia kariéra Martina Štrbu je neuveriteľne žánrovo pestrá a určite nebolo jednoduché nájsť ten správny dramaturgický prístup ku jednotlivým filmom. Ako hlavný kameraman má za úlohu zhodnúť sa s režisérom na obrazovej koncepcii filmu a Štrba to pochopiteľne, aj po toľkých rokoch praxe, považuje stále za najťažšiu vec pri tvorbe filmu.

"Je to veľmi chvilostivá a citlivá záležitosť, pretože ide o transformáciu literatúry (scenáru) do úplne inej dimenzie (obrazu) a možností je vždy veľa, dokonca i tých dobrých je viac, ale treba sa rozhodnúť pre jednu a veriť, že tá je najlepšia.

Neraz som sa ocitol v situácii, kde som musel robiť nepretržite veľké rozhodnutia. Dodnes si pamätám ten ohromný pocit naplnenia, keď som na kontrolných projekciách postupne zisťoval, že tie rozhodnutia sú väčšinou správne. Dalo by sa povedať, že to bola významná kalibrácia môjho sebavedomia i sebaurčenia,"⁹

Jedna vec je natočiť veľké množstvo filmov. Druhá vec je natočiť ich tak, aby kameraman časom nevykrádal sám seba a dokázal ku každému filmu pristupovať s odstupom.

"Sebavykrádanie, v dobrom slova zmysle, prebieha vlastne permanentne. V mojom prípade je to zatiaľ v nevedomej rovine, že máte akýsi automatizmus toho remesla zašitý pod kožou. Tomu sa nebránim, ak dokážete citlivo reagovať na každý projekt, tak je niečím svojbytný,

⁸ RYBÁR, Tomáš a Jana ALEXOVÁ. Martin Štrba: Učím sa od mladej vášnivosti a kreativity. Denník SME [online]. 2021 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://video.sme.sk/c/22807574/martin-strba-ucim-sa-mladej-vasnivosti-a-kreativity.html>

⁹ PAVLÍK, Martin Adam. Ako vidno svet cez objektív?. Pravda [online]. 24. 08. 2019 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/523395-ako-vidno-svet-cez-objektiv/>

*aj témou alebo samotnou diskusiou s režisérom. Ten má nejaké svoje hmlisté predstavy, ale v tých debatách to začne dostávať nejaké kontúry svojbytnosti, takže svojim spôsobom nikdy neurobíte rovnaký záber. Každý záber je proste originál, aj keby ste sa chceli vedome skopírovať, tak vždy to bude trošku iné svetlo, trošku iný pohyb, dokonca aj v tom technologickom prístupe."*¹⁰

Martin Štrba patrí ku kameramanom, ktorí sa nebránia zdieľať svoje nemalé skúsenosti aj ďalej. Svedčí o tom aj online masterclass, ktorého bol účastný v časoch pandémie. Jeho hlavné témy boli snímanie viacerými kamerami a práca so svetlom.

*"Bez svetla a kamery by bol film len rozhlasovou hrou. Na snímanie viacerými kamerami je viac názorov. Chcel som sa podeliť o ten svoj: použiť ich treba len v nevyhnutných prípadoch, keď ide o zachytenie naozaj neopakovateľného, napríklad odpálenie starého továrenského komína. Ale môže to byť aj spoločné rozhodnutie s režisérom, keď ide o zachytenie kontinuity náročného intímneho dialógu, alebo naopak, vyhrotenej scény ústiacej do bitky za asistencie kaskadérov."*¹¹

1.2.1 Autorská sloboda

*"Tá sloboda sa odvíja od seba samého. Ja to vnímam na sebe tak, že furt to tak osciluje, že človek má na jednu stranu nejaké nánosy a bloky v živote, a to vás formuje a určuje akým spôsobom vnímate svet. No a potom je tam ešte intuitívna rovina, s ktorou keď dokážete byť čo najviac spojený, zjednodušene povedané byť v strehu, akoby aj v tých všetkých diskusiách, tak vám tam vyliezajú také asociatívne veci. Tie sú schopné trošičku robiť presah tým skornateľým návykom, ktoré vás zväzujú, ktoré tak prirodzene nadobudneme tým ako ideme životom, ako sa vláčime a potom nás ten život vláči sebou. Tak mám pocit že nás ovplyvňujú takéto dva aspekty, dve roviny. Takže to je taký balans medzi tými nánosmi a schopnosťou byť v tom neustálom strehu čo sa okolo nás deje, čo prichádza z nás, z vnútra a ako to reaguje na tú realitu, ktorá na nás neustále hučí a prichádza na nás z okolia. Poslednú dobu to ale vnímam na tu intuíciu. Mám pocit, že je najlepšie, keď niečo robíte mimovoľne."*¹²

Martin Štrba často spomína motto "obmedzenia robia štýl". Je to jedna z najtreffejších viet, aké som kedy v rámci filmového remesla počul. Totiž, pracovať so špičkovými technológiami môže byť skvelé, ale ak ich kameraman nedokáže použiť, sú úplne zbytočné.

¹⁰ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

¹¹ JAREMKOVÁ, Mariana. Bez tieňa niet tajomstva, v divákovi prebúdza spoluautora. *Film.sk*. Slovenský filmový ústav, 2021, 22.(4), 24-25.

¹² ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

Správne nastavenie dramaturgie snímania pre film je kľúčové a zároveň ho dokáže dosť determinovať samotný filmový rozpočet. V momente, keď si kameraman nemôže dovoliť čokoľvek, musí o to viac premýšľať nad celkovou koncepciou obrazu a výberom techniky.

*"Vo mne sa pred každým natáčaním prebúda pračlovek, ktorý si v jaskyni prvý všimol efekt camery obscury. Za optimálnych podmienok sa môže v akomkoľvek potemnenom priestore, v tomto prípade na kamennú stenu, premietnuť "živý obraz" reality, prevrátený hore nohami. Keď k tomuto úkazu pridáte svetlocitlivú vrstvu, vzniká film. Chcem tým povedať, že mojou prioritou je filmový obraz. To, akým spôsobom sa zaznamenáva, je dôležité, ale na to mám v tíme naslovovzatých odborníkov."*¹³

Profesia kameramana tak v sebe snúbi niečo na pomedzí kreatívneho povolania a technickej zručnosti. Nezaobíde sa bez techniky, ale zároveň je to v lepšom prípade výsostne kreatívna činnosť. Štrba teda nepatrí medzi kameramanov, ktorý silou mocou nasledujú najnovšie trendy, no určite sa im nevyhýba.

*"Treba, aby človek ovládal nejaké penzum technických znalostí, aby sa s tým nemusel trápiť a zaťažovať, a mohol popri tom aj slobodne tvoriť. Ja sa napríklad rád obklopím technicky zdatnými asistentami, ktorí sú vždy v pravý moment po ruke a pomôžu mi s technickými vecami, aby som mohol trošku viac slobodne pracovať vo vizuálnej, tvorivej scéne."*¹⁴

Podobne ako s kamerovou technikou, to Martin Štrba vníma aj čo sa týka svietenia. V jeho tvorbe často prevláda naturálne svietenie a nejakým veľkým výstrednostiam sa snaží vyhýbať.

*"Čím som starší, tak sa akoby viac približujem k tomu slniečku, k tomu zdroju pravekému a k tomu zdroju všetkého, čo nás tu akoby prepája. Podmieňujem tomu napríklad aj obhliadky. Napríklad nastavenie, preferujem natočenie okien takým smerom, kde viem, že to slnko bude putovať čo najdlhšie do toho konkrétneho interiéru. Použiť sa síce stále musí nejaké umelé svetlo, ktorým tú svoju predstavu a svetelnú koncepciu dotvorím. Ja sa ale snažím čo najviac dopĺňovať ten prírodný zdroj."*¹⁵

¹³ JAREMKOVÁ, Mariana. Bez tieňa niet tajomstva, v divákovi prebúda spoluautora. *Film.sk*. Slovenský filmový ústav, 2021, **22**.(4), 25.

¹⁴ RYBÁR, Tomáš a Jana ALEXOVÁ. Martin Štrba: Učím sa od mladej vášnivosti a kreativity. *Denník SME* [online]. 2021 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://video.sme.sk/c/22807574/martin-strba-ucim-sa-mladej-vasnivosti-a-kreativity.html>

¹⁵ Šarlatán (2020) Kamera a svetlo (film o filmu). In: YouTube [online]. 2020 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: https://youtu.be/Yh10ax_ARLw

Film je síce kolektívne dielo, ale hlavná zodpovednosť je vždy na režisérovi. Samozrejme, niektorý si nechajú do svojej práce hovoriť viac, iný zas menej alebo vôbec. Kameraman si tak do istej miery môže dovoliť presadzovať svoje videnie a myslenie. Každá profesia z tých, ktoré sa na filme podieľajú, má na pláči svoje miesto. Tie miesta sa ale aj dosť prekrývajú.

*"Režisér to celé zastrešuje, no kamera zastrešuje vizuálnu stránku, ktorá zasahuje aj do dramaturgie v rámci práce s hercom – a to je zase doména režiséra, ale aj kameraman pri tom musí byť prítomný a nápomocný, nemal by byť len vo vleku režiséra. Mal by byť schopný sa mu otvoriť a ponúknuť mu v daný moment všetky nápady, aby sa aj režisér mal o čo oprieť, aby v tom netápal a herci aby tam zmätene nepobehovali a aby každý vedel, čo má robiť. V tomto je dôležité, aby kameraman dostal čo najviac zo svojej osobnosti a profesie, to je gro tej kreativity."*¹⁶

Martin Štrba doteraz často pracoval s rovnocenne skúsenými alebo skúsenejšími režisérmi a režisérkami, rovesníkmi alebo aj staršími, no poslednú dobu sa mu čoraz viac priplietajú do cesty spolupráce s mladšími tvorcami.

*"Je to veľmi osviežujúce. Na jednej strane cítim, že títo mladí ľudia majú radosť, že sa niečo naučia z mojej skúsenosti, ale zisťujem, že z takej mladej vášnivosti a kreativity sa učím aj ja, lebo energie ubúda a v tej mladosti je jej neuveriteľné množstvo a tá sršiacca energia je strašne inšpiratívna."*¹⁷

¹⁶ RYBÁR, Tomáš a Jana ALEXOVÁ. Martin Štrba: Učím sa od mladej vášnivosti a kreativity. Denník SME [online]. 2021 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://video.sme.sk/c/22807574/martin-strba-ucim-sa-mladej-vasnivosti-a-kreativity.html>

¹⁷ RYBÁR, Tomáš a Jana ALEXOVÁ. Martin Štrba: Učím sa od mladej vášnivosti a kreativity. Denník SME [online]. 2021 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://video.sme.sk/c/22807574/martin-strba-ucim-sa-mladej-vasnivosti-a-kreativity.html>

1.3 Vlna vs. breh (2014)

Obrázok 2 - Plagát k filmu Vlna vs. breh (2014)

Martin Štrba, ako už bolo vyššie spomenuté, sa prepracoval ku svojej profesii kameramana skrz fotografiu. Aj napriek štúdiu kamery sa fotografovania úplne nevzdal a ocitol sa tak v spoločnosti, ktorú teraz nazývame „Slovenská nová vlna“. Tvorili ju slovenský študenti, fotografi, na pražskej FAMU, ktorý v 80. rokoch priniesli nový závan na fotografickú scénu. O tejto skupine mladej generácie slovenských fotografov, ktorej bol sám Štrba účastný, sa rozhodol natočiť svoj debutový dokumentárny film Vlna vs. breh.

"Našťastie to nebol môj prvý film, aj keď pred tým to boli len také kratšie kúsky. Vystalo to z toho, že ja som bol tak jednou nohou rozkročený v tej slovenskej novej vlne fotografov a otvárala sa jedna nádherná veľká retrospektívna výstava všetkých tých autorov v galérii mesta Prahy, zrovna po dlhoročnej rekonštrukcii. No a tam zrazu na jednom jednaní padla otázka, že "a kto to natočí?" a niekto za mňa vyhrkol, "však že ja!". Tak som to druhý deň oľutoval, ale už nešlo cuknúť a vtiahlo ma to. Tak som to tak bral celé spontánne, že vlastne to boli všetko kamaráti a známi ľudia, a tým pádom celá tá látka bola mapovaná z vnútra. Malo to tú výhodu, že som sa tým vzájomným priateľstvom dostával k nim a do iných sfér omnoho ľahšie, ale na druhej strane to bolo náročné metódou, ktorú som si zvolil. Nechcel

som tam totiž moc zaťahovať širší štáb, aby úroveň tých rozhovorov ostala v intímnej rovine."¹⁸

Vo filme vedie Štrba veľmi priateľské rozhovory s jednotlivými členmi tejto skupiny a približuje nám tak nielen spôsob akým uvažovali a tvorili, dobu v ktorej sa museli pohybovať, ale aj ich nevšedné priateľstvá a dôležité spoločné momenty. Slovenská nová vlna vo svojej dobe šokovala. Obzvlášť ikonické sú práce s aktom, ktoré autori tejto skupiny posúvali do úplne iných vôd. Zobrazovali ľudské telo vo veľmi netypických až krkolomných pozíciach a neznámych uhloch. Nezaoberali sa ale len aktom, fotografie každého z autorov boli rozdielne a zachytávali svet z vlastnej perspektívy. No aj napriek rozdielnosti videnia si dokázali navzájom pomáhať a často aj stáť jeden druhému pred objektívom.

"Ukázalo sa, že chlapci sú veľmi zdielni a že vedia aj rozprávať, čo bolo fajn. Takže nakoniec to má aj túto verbálnu výpovednú rovinu, s čím som na začiatku úplne nepočítal. Tak sa to takto postupne rozvrstвило, rozpohybovalo. A samozrejme potom vznikli rôzne pasáže, že je to takých 7 filmov preplietajúcich sa do jedného väčšieho projektu. Takže v tomto to bolo nakoniec dosť náročné.

A taký odstup mi spätne zabezpečovala strihačka Olina Kaufmanová, ktorá bola aj trochu taká dramaturgička. Nebola do toho až tak vtiahnutá, ale videla to s potrebným odstupom. Občas ma vysielala trochu natočiť niečo podľa seba, to boli najmasakrovejšie veci, dosiahnuť a dokázať zo seba vytlačiť nejakú reflexiu, aby to tam bolo tak nejak dovážené v rámci tých autorov. Takže tak nejak sme postupovali."¹⁹

Celý film natáčal Štrba vo veľmi skromných podmienkach, často úplne sám. Na záznam obrazu používal fotoaparát Canon 6D a zvukár mu vybavil foťák prídavnou krabičkou, do ktorej šlo napojiť externý mikrofón a dva porty, aby mohol pohotovo a kvalitne snímať aj zvuk, často bez asistenta.²⁰

"Občas niekto prišiel, nejaký rodinný príslušník a podržal ten mikrofón, ale veľa vecí, niekedy celé sekvencie som vlastne robil úplne sám a niektoré s asistentom, také tie väčšie veci maximálne s dvomi. Takže úžasná skúsenosť. Na jednej strane vyšťavujúce ako blázon, ale ten zisk bol asi väčší. Energeticky ma to tak dobýjalo, že si vlastne človek môže celú tú víziu a ten koncept ustrážiť do poslednej bodky."²¹

¹⁸ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

¹⁹ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

²⁰ ŠTRBA, Martin. Elektronická správa (e-mail). 12. 3. 2023.

²¹ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

2 MARTIN ŠULÍK

Martin Šulík je slovenský filmový režisér, scenárista a producent, známy predovšetkým svojimi poeticky jedinečnými, no zároveň veľmi podnetnými filmami, ktorými sa snaží hovoriť o vážnych veciach so sarkastickým humorom. Narodil sa 20. októbra 1962 v Žiline. Má troch bratov – Antona a Juraja (divadelní režiséri), a Mareka (dokumentarista). Ich otcom bol herec Anton Šulík, ktorý pôsobil v žilinskom a martinskom divadle.

Obrázok 3 - Martin Šulík

V roku 1981 začal Martin Šulík študovať filmovú a televíznu réžiu na Vysokej škole múzických umení (VŠMU) v Bratislave. Štúdium ukončil v roku 1986 stredometrážnym hraným filmom *Staccato* (1986), oceneným na mnohých festivaloch. V priebehu štúdia natočil podľa vlastných námetov a scenárov niekoľko krátkych filmov. V rokoch 1986 až 1991 pôsobil ako asistent réžie v Štúdiu krátkych filmov, príležitostne režíroval v divadle, nakrúcal dokumentárne filmy a hral vo filmoch. Občas sa teda dokázal postaviť aj pred kameru. Ako herec sa predstavil napríklad vo filmoch *Uhol pohľadu* (1984), *Zakázané uvoľnenie* (1986) alebo *Výlet* (2002).

Od začiatku 90. rokov sa venuje predovšetkým tvorbe celovečerných hraných filmov, vyznačujúcich sa poeticko-symbolickým ladením, nostalgickou atmosférou, existenciálnym rozmerom a epizodickou štruktúrou. Takmer na všetkých spolupracuje so stálym tvorivým tímom (scenáristi Ondrej Šulaj a Marek Leščák, či Dušan Dušek, kameraman Martin Štrba, výtvarník František Lipták a skladateľ Vladimír Godár). Prvotinou *Neha* (1991) odštartoval svoje veľmi úspešné a plodné desaťročie, behom ktorého ako jediný slovenský režisér v spolupráci s producentom Rudolfom Biermannom dokázal kontinuálne natáčať a uviesť do kín hneď 5 filmov. Z tohto obdobia pochádza i jeho najúspešnejšia a najoceňovanejšia snímka, poeticko-filozoficky humorná *Záhrada* (1995), ktorá má dnes už kultový status. Nepopierateľne sa vtedy stal jednou z najvýraznejších osobností slovenského hraného filmu 90. rokov a doteraz si udržuje svoje skvelé renomé a stále patrí medzi špičku slovenských tvorcov. Okrem už vyššie spomenutých režíroval aj iné úspešné filmy ako napríklad *Všetko čo mám rád* (1992), *Orbis Pictus* (1997), *Krajinka* (2000), *Slnčný štát* (2005), *Cigán* (2011), *Tlmočník* (2018) či *Muž so zajačími ušami* (2020).

Do jeho bohatej televíznej a dokumentárnej tvorby patrí aj 26-dielny cyklus *Zlatá šedesátá* (2009), seriál *Československý filmový zázrak* (2014), celovečerné filmy *25 zo šesťdesiatych* alebo *Československá nová vlna* (2010), *Martin Slivka – muž, ktorý sadil stromy* (2007), *Viliam Gruska - pútnik slovenským časom* (2013), *Milan Čorba* (2014), *Milan Sládek* (2020) a iné.

Jeho tvorbe a názorom je venovaný profilový zborník *Svet v pohyblivých obrazoch Martina Šulíka* (Bratislava, SFÚ 2000). Ďalej vyšla kniha *5 scenárov* (Bratislava, SFÚ 2003) a v roku 2001 bola na CD vydaná hudba z jeho filmov. Od roku 1994 pôsobí ako vysokoškolský pedagóg a profesor na Filmovej a televíznej fakulte VŠMU v Bratislave.

Martin Šulík je laureátom dvoch Českých levov, Zvláštnej ceny poroty na Medzinárodnom filmovom festivale v Karlových Varoch, Ceny českých filmových kritikov. Jeho filmárske umenie bolo viackrát ocenené Národnou filmovou cenou Slnko v sieti. Jeho *Slnčný štát* (2005) získal šesť slovenských národných filmových cien. V roku 2011 nakrútil medzinárodne úspešný hraný film *Cigán*, za ktorý si odniesol Slnko v sieti pre najlepšieho režiséra a za dokumentárny cyklus *25 zo šesťdesiatych* alebo *československá nová vlna* si odniesol Slnko v sieti pre najlepší dokumentárny film za rok 2011. So snímkou *Záhrada* uspel tiež na festivaloch v nemeckom Mannheime a Cottbuse, v talianskej Bologni i Turíne a vo francúzskych mestách Saint Etienne a Belfort.

Mnohé z jeho filmov vybrala Slovenská filmová a televízna akadémia do výberu na oscarové nominácie. Na najväčšom nesúťažnom filmovom festivale v Českej republike Letná filmová škola, ktorý organizuje Asociácia českých filmových klubov, si Martin Šulík prevzal v júli 2012 výročnú cenu - ocenenie za humanizmus, citlivosť, provokatívnu spiritualitu svojich snímok. Je držiteľom Výročnej ceny ASFKⁱ za prínos slovenskej kinematografii a klubovému hnutiu a v rokoch 2016 až 2019 bol prezidentom Slovenskej filmovej a televíznej akadémie.²²

Obrázok 4 - Predstaviteľ hlavnej postavy filmu Cigán (2011) Ján Mižigár a režisér Martin Šulík držia svoje ceny na Medzinárodnom filmovom festivale v Karlových Varoch

Nikdy sa neinšpiroval jedným jediným režisérom. Kinematografia 60. rokov ho ale fascinovala natoľko, že aj vďaka nej išiel študovať filmovú réžiu. Oplyvnili ho všetky nové vlny – francúzska, česká nová vlna, free cinema v Anglicku a zo slovenských autorov sa mu najviac páčili Elo Havetta, Dušan Hanák, Juraj Jakubisko, Štefan Uher a Peter Solan.

"Vždy som mal rád kinematografiu 60. rokov. Bol to vrcholný moment v dejinách kinematografie, kedy vzniklo veľmi veľa zaujímavých filmov. Reflektovali život spoločnosti a zároveň objavovali nové možnosti filmového média. Mal som pocit, že film je niečo

²² Martin Šulík. In: Dafilms.sk [online]. DAFilms Slovensko [cit. 2023-01-13]. Dostupné z: <https://dafilms.sk/director/681-martin-sulik>

*podstatné. Môže nielen zabávať, ale aj ovplyvňovať vedomie spoločnosti. Filmy 60. rokov mali priamy vplyv na to, že som šiel študovať filmovú réžiu."*²³

Martin Šulík tak počas svojej kariéry dôsledne posúva hranice slovenského filmu, citlivo a inteligentne rozoberá zložité témy. Jeho filmy získavajú množstvo ocenení a vyznamenaní, čím si upevňuje povest' jedného z najvýznamnejších a najuznávanejších filmárov svojej generácie.

Obrázok 5 - Martin Štrba a Martin Šulík počas nakrúcania filmu Tlmočník (2017)

2.1 Štrba stretol Šulíka, Šulík stretol Štrbu

Okrem režirovania sa Martin Šulík na svojich filmoch podieľa aj ako scenárista a pôsobí tiež ako producent, tým ale nepopiera, že film je jednoznačne kolektívne umenie. Podľa jeho slov je dôležité, aby sa ľudia pri spoločnej tvorbe dokázali spolu rozprávať, aby mali podobný názor na spoločnosť, na život a aby vyznávali podobné hodnoty. Od začiatku svojej kariéry Martin Šulík spolupracuje s úzkym kruhom priateľov. Napríklad so scenáristami Ondrejom Šuhajom, Marekom Leščákom či Dušanom Dušekom. Prvý scenárista, s ktorým

²³ Jubilujúci režisér Martin Šulík: Film je kolektívnym umením. Teraz.sk [online]. TASR, 20. októbra 2022 [cit. 2023-01-13]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/magazin/jubilujuci-reziser-martin-sulik-fi/668228-clanok.html>

spolupracoval, bol Marián Zachar. Architektom väčšiny jeho filmov je Fero Lipták, kostýmy navrhuje Milan Čorba i kostýmové výtvarníčky Mona Hafsahl, Anita Hroššová a Katka Hollá. Hudbu komponuje Vlado Godár. Z kameramanov spolupracuje s Martinom Šecom, Martinom Kollárom, Richardom Krivdom a v neposlednom rade, najmä s Martinom Štrbom.

"Keď robíte film, snažíte sa obklopiť ľuďmi, s ktorými je vám dobre a s ktorými si rozumiete,"²⁴

Martin Štrba tvrdí, že je určite prínosom, ak sú kameraman a režisér kamaráti. Predsa len pri práci na filme rozhoduje množstvo premenných a ak niekoho nepoznáme, tak samozrejme zaberá viac času, kým sa tieto premenné zladia. V momente keď sú ale kameraman a režisér zladení na profesnej a rovnako kamarátskej rovine, dokáže to prácu urýchliť a veľmi spríjemniť.

„Áno, veľmi dôležitý bol moment spoznania sa s Martinom Šulíkom. Stretli sme sa v Českých Budejoviciach na nejakom šialenom vojenskom prijímači, kde sme museli za totality absolvovať vojenskú prípravu. Potom spätne som sa dozvedel, že som tam kvôli exému ani nemusel ísť, ale v tej dobe boli iné pravidlá.

Tam sme s Martinom Šulíkom v kasárňach, kde na ubikácii spalo 50 až 100 chlapov v jednej miestnosti, predebatovali a prešepkali, aby sme druhých nerušili, celé hodiny. Nemohli sme tam spať, boli sme z toho vydesení a tak sme si krátili čas rozprávaním sa o rôznych víziách, plánoch ale aj hlúpostiach.

Dodnes mi v pamäti utkvel jeden obraz. Keď sme spočinuli v tej obrovskej miestnosti, kde chrápalo toľko chlapov a tým, že sa to tam spánkom tak upokojilo, občas sme videli ako nejaká myška prebehla po jednom, po druhom a takto tam pobežovali tieto malé tvory po spiacich chlapoch. To bol taký surrealistický obraz, že nás spoločne nakalibroval na spôsob vyjadrovania, ktorý sa potom vinul ďalej všetkými filmami, ktoré sme sa Martinom vytvorili.“²⁵

²⁴ Jubilujúci režisér Martin Šulík: Film je kolektívnym umením. Teraz.sk [online]. TASR, 20. októbra 2022 [cit. 2023-01-13]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/magazin/jubilujuci-reziser-martin-sulik-fi/668228-clanok.html>

²⁵ RYBÁR, Tomáš a Jana ALEXOVÁ. Martin Štrba: Učím sa od mladej vášnivosti a kreativity. Denník SME [online]. 2021 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://video.sme.sk/c/22807574/martin-strba-ucim-sa-mladej-vasnivosti-a-kreativity.html>

2.2 Dvorný kameraman

Pri pohľade na ich spoločnú tvorbu často zaznieva, že je Martin Štrba jeho akýmsi "dvorným kameramanom". Štrba s tým ale až tak nesúhlasí.

"To ma tiež baví, tento termín. Ja toto úsmevné klišé často potom otáčam, že vlastne ja mám tých svojich dvorných režisérov. Je to také škatuľkovanie, akoby som bol jeho dvorný šašo alebo čo? Ale u Martina je to obrátené, on je taký chrlič brutal humoru, alebo ako by som to nazval. Takže furt jede, že máte takto nafúknutú hlavu. To je jeho taká metóda, odpútať pozornosť a zrazu akoby nič, a už len tak povie "tam prejdeš z ľava do prava", a ten herec ani nevie ako, a už je dobrý záber natočený.

Takže to je to čo si odnášam z tej spolupráce, taká nejaká mimovoľná bezprostredná atmosféra, ktorá do vás vsiakne a vlastne z vás opadne taký prvotný stres. Predsa len je to veľká zodpovednosť. Film žiaľ bez toho neurobíte, aby sa okolo toho aspoň nejaké peniaze kumulovali. Keď je to dobovka, tak musia byť ešte násobne väčšie tie rozpočty, takže je to do istej miery stres aby to všetko klaplo. Často sú tie natáčacie plány doslova na minúty. Je to proste realita, že vždy by sa hodili minimálne tie 3-4 dni navyše, ale proste musí sa tomu dať nejaký rámeček a v tom to zvládnuť. Takže psychicky náročné ako aj fyzicky, a takto ten prvotný stres dokáže Martin rozptýliť a tým zdanlivým humorom potom spoločne vsiakneme do tej samotnej práce.²⁶

Martin Štrba s Martinom Šulíkom sú už naozaj dlhoročnými priateľmi a filmovými partnermi. Nemožno teda považovať ich spoločné diela za akúsi náhodu. Spolupráca musí fungovať na viacerých úrovniach a je skvelé, ak sa aj po takej dlhej dobe dokážu navzájom stále inšpirovať.

„Martin má veľký presah do vizuality a mňa baví obraz, transformácia literatúry, teda scenárov do obrazu. Tam je, myslím si, veľké gro kameramanskej práce, potrebné byť v strehu a zároveň v dialógu s režisérom. Martin si rád všetko rozkresľuje, povedal by som, že je výtvarník samouk. A myslím si, že má rád, keď tak zboku počuje ďalší náhľad na vizualitu, ktorý prinesiem ja. Tam sú naše prelínacie plochy.“²⁷

²⁶ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

²⁷ RYBÁR, Tomáš a Jana ALEXOVÁ. Martin Štrba: Učím sa od mladej vášnivosti a kreativity. *Denník SME* [online]. 2021 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://video.sme.sk/c/22807574/martin-strba-ucim-sa-mladej-vasnivosti-a-kreativity.html>

Je to ale prípad od prípadu. Napríklad spolupráca s Vladimírom Michálkom bola podľa Martina Štrbu úplný opak.

*"Nechával tú vizualitu do veľkej miery na mňa. Presahy boli len v takých prvotných konzultáciách, v tej transformácii literatúry do obrazu. Tam bol vždy prítomný, ale na tej dramaturgickej strane. Čo si myslím, že je tiež fajn a také vyvážené, lebo tým pádom sa vám otvorí väčší manévrovací priestor, ale aj zodpovednosť. Niežeby u Martina nebol, len sú to iné manévry. Niekedy také, že zrazu sú tam väčšie trecie plochy v tom samotnom výtvarnu. Pričom takýto režiséri sú akoby viacej vedení v tej dramaturgickej rovine, tak dostávajú aj ten priestor. Od čoho sa aj správne odvíja názov v kinematografií, DOP - Director Of Photographyⁱⁱ, že je to teda viac na vašej hlave, čo je vlastne v poriadku."*²⁸

Obrázok 6 - Martin Šulík a Martin Štrba
počas nakrúcania filmu Muž so zajačími ušami (2020)

"Môže sa zdať, že po toľkých rokoch spolupráce vás už nič neprekvapí, ale opak je pravdou. Vždy je to o kvalite scenára. A tá u Martina a Mareka Leščáka neklesá. Dokonca sa mi zdá, že kvalita tohto scenáristického dua zreje stále viac. Obzvlášť ma teší Martinova čoraz väčšia dôvera. Prejavuje sa tým, že častejšie akceptuje moje postrehy v dramaturgicko-

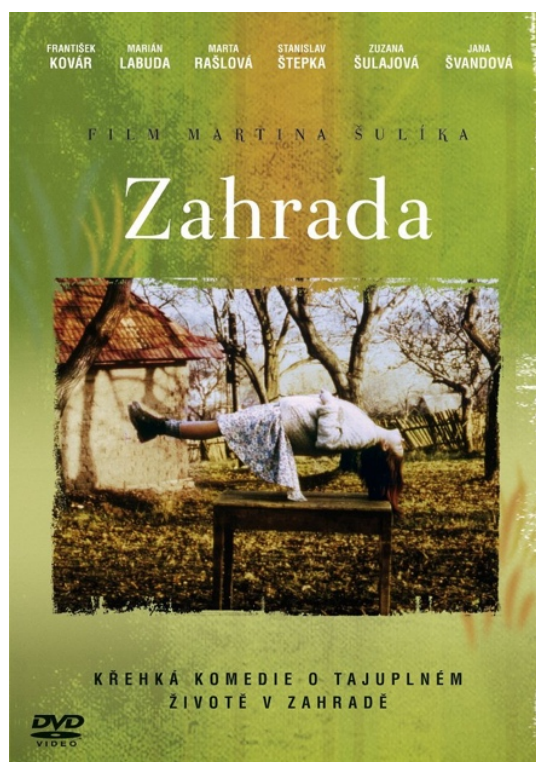
²⁸ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

obrazovej roviny. *S tou dôverou to zašlo až tak ďaleko, že keď som sa ponúkol do stále neobsadenej roly "vedeckého fotografa", neváhal ma obsadiť."*²⁹

Pracovný vzťah s Martinom Šulíkom tak funguje často už aj bez slov a zbytočného vysvetľovania.

*"Mnohé veci, ktoré boli povedané na začiatku, sa nemusia pri každom projekte opakovať. Veľa vecí je na rozdiel od iných spoluprác jasných a v podobnej názorovej roviny či vkuse, napríklad čo sa týka obrazu alebo dramaturgie. Ale všetky projekty sú vždy nové a niečím iné. Pri spolupráci s režisérom je potrebné sa čo najviac zhodnúť a zladíť hneď na začiatku, aj v tých najjemnejších rovinách a vrstvách, aby to následne fungovalo."*³⁰

2.3 Záhrada (1995)

Obrázok 7 - DVD obal k filmu Záhrada (1995)

²⁹ JAREMKOVÁ, Mariana. Bez tieňa niet tajomstva, v divákovi prebúdza spoluautora. *Film.sk*. Slovenský filmový ústav, 2021, 22.(4), 21.

³⁰ KORYTÁROVÁ, Katarína. Oceňovaný kameraman Martin Štrba: Slovenský film povstal z popola a dnes vznikajú krásne veci (rozhovor). *Aktuality.sk* [online]. © Ringier Slovakia Media [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.aktuality.sk/clanok/PPd3FVi/ocenovany-kameraman-martin-strba-slovensky-film-povstal-z-popola-a-dnes-vznikaju-krasne-veci-rozhovor/>

Poetická melodráma Záhrada z roku 1995 bola v poradí treťou spoluprácou Martina Šulíka s kameramanom Martinom Štrbom a samotné natáčanie im trvalo 35 dní.³¹ Príbeh filmu sa točí okolo postavy Jakuba (30 rokov), ktorý prechádza ťažkým životným obdobím. Z každej strany sa na neho rúcajú problémy. Či už je to jeho nefunkčný vzťah s vydatou ženou, nehody s otcom u ktorého žije, alebo neuspokojivá práca, všetko ho nakoniec privedie k rozhodnutiu opustiť tento spôsob života a odíde na dedinu do starého opusteného domu po starom otcovi. Na tomto malebnom mieste stretáva záhadné dievča, Helenku, ktoré jeho pobyt výrazne predĺži.

"Napríklad celá tá Záhrada, ktorú vidíte vo filme, tak sme sa skrz myšlienku celého filmu snažili, aby to pôsobilo ako taký ostrov v prázdnom priestore. Nevedeli sme ale nič také na Myjave nájsť. Furt tam niekde niečo trčalo, už aj v tej dobe. Buď to bola pekná záhrada ale nebola na takom dobrom priestore, alebo naopak. Takže nakoniec sme išli inou cestou, že sme našli taký dom, ktorý bol síce na ideálnom mieste, ale inak to bola taká podivná pustatina, taká džungľa a nemalo to plot, vôbec nič. Tak to potom riešil architekt a urobil výkup takých starých plotov na myjavských kopaniciach. Ten starý sad tam našťastie bol, to bolo super. Ale tým starým plotom vytvoril ten pomyselný ostrov v tých poliach a pôsobilo to vierohodne."

Celý film bol natočený ešte klasickou cestou, na filmovú surovinu. Martin Štrba používal kameru Arriflex 35mm BL, ktorá mala v tej dobe výhodu, že bola relatívne ľahká a zároveň sa dal snímať kontaktný zvuk. Čo sa týka objektívov, tak používal pevnú sadu Zeiss a Zoom Angeniux 24-240 mm.³²

*"Bola to taká intuitívna kombinácia všetkého možného. Kde to šlo sme používali aj grip. Keď sme potrebovali plynulejšie jazdy, tak sme do kopca stavali celkom dlhé koľajnice. Potom niekedy ste si mohli podľa rozpočtu dovoliť aj steadicam, maximálne ale tak na 2-3 dni. Takže tak som išiel po pocite toho a po emócií. Bolo to čiastočne pripravené. Nebolo to tak, že nebol zrovna panter po ruke, tak sa išlo ďalej alebo čo. Vlastne ten grip tam bol našťastie celú dobu a tak sme to tak intuitívne riešili, že kde by sa hodila tá ručná kamera a kde taký kľudnejší pohyb. Toto všetko sme vymýšľali dopredu."*³³

³¹ Záhrada: Zajímavosti. In: Česko-Slovenská filmová databáze [online]. Praha: POMO Media Group, © 2001-2023 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/24894-zahrada/zajímavosti/>

³² ŠTRBA, Martin. Elektronická správa (e-mail). 12. 3. 2023.

³³ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

Ako už bolo niekoľkokrát spomenuté, filmy Martina Šulíka oplývajú svojskou poetikou na hranici s magickým realizmom. Pre film *Záhrada* je obzvlášť ikonická záverečná scéna levitujúcej postavy Helenky, ktorá je vyobrazená aj na prebale DVD (Obrázok 7).

*"Tie levitácie čo sme tam vymýšľali, tak to ešte neboli také tie postprodukcie typu green screen u nás úplne bežné, aj keď by sme to mohli spraviť. My sme sa ale rozhodli ísť takou naturálnou cestou. Skúsiť to akoby všetko spraviť pred tou kamerou. V tej dobe architekt Fero Lipták zistil, že najbližšie v Nemecku majú špeciálny materiál, nejaké volfrámovo-uhlíkové vlákna, ktoré mali neuveriteľnú silu na to, aké boli tenké a zároveň boli ale aj strašne krehké. Takže si to vyžadovalo špeciálnu prípravu, kedy mala herečka pripravených 6 závesných bodov, aby to bolo bezpečné plus ešte mala tenučkú dosku pod šatami. Fero vymyslel nejaké tie kladkostroje a lešenie, ktoré bolo skryté tesne za kantnami, no a išlo sa pomaličky ručne, levitácia takým navijákom. Nebola to sranda, pri prvom pokuse sa jedno dokonca odtrhlo. Chvalabohu herečka bola nízučko, takže sa nič nestalo. Ale boli to veľmi vzrušujúce okamihy."*³⁴

Film bol ocenený na Prix Italia, MFF Karlovy Vary a získal až 11 nominácií na cenu Český lev z čoho premenil 6, konkrétne za najlepší film, réžiu, scenár, vedľajší mužský herecký výkon, výtvarný počin a cenu filmových kritikov čím sa nepopierateľne stal vtedajšou filmovou udalosťou roka.³⁵ Pre mnohých patrí doteraz medzi to najlepšie zo slovenskej kinematografie za celú svoju históriu a dnes už je označovaný za kultový film.

³⁴ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

³⁵ *Záhrada*. In: ČFTA [online]. Praha: © Česká filmová a televízna akadémia, 2018 - 2021 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: <https://www.ceskylev.cz/cz/detail?movie=Zahrada&csfd=24894>

3 AGNIESZKA HOLLAND

Obrázok 8 - Agnieszka Holland

Agnieszka Holland je uznávaná poľská filmová a televízna režisérka a scenáristka. Narodila sa 28. 11. 1948 vo Varšave. Jej matka pracovala ako novinárka a patrila k poľskému undergroundu. K profesionálnemu filmu sa Agnieszka Holland dostala hlavne vďaka štúdiu na pražskej FAMU, ktorú navštevovala koncom 60. rokov a absolvovala ju v roku 1971. Začínala ako asistentka réžie. V sedemdesiatych rokoch sa zaradila medzi nádejných poľských režisérov, zoskupených okolo dramaturgickej skupiny X Andrzeja Wajdu, pre ktorých tvorbu sa vžilo označenie „film morálneho nekládu“.

Debutovala filmom *Provinční herci* (1980), ktorý bol uvedený na MFF v Cannes, za ktorý získala Cenu kritiky. Nasledovali filmy *Horečka* (1980) a *Osamělá žena* (1981). Druhý z nich vznikol krátko pred vyhlásením výnimočného stavu v Poľsku a po násilnom zvrate pomerov bol kvôli svojej kritičnosti okamžite stiahnutý z distribúcie. Vzhľadom na situáciu, ktorá jej neumožňovala tvoriť jej filmy typické spoločenskou kritikou, sa rozhodla emigrovať. V zahraničí sa tak naďalej venuje aktuálnym spoločensko-politickým a morálne dôležitým témam súčasnosti i nedávnej minulosti.

Pomerne rýchlo dosiahla svoju prvú nomináciu na Oscara za najlepší cudzojazyčný film za západonemeckú vojnovú drámu o židovke na úteku *Bittere Ernte* (1985). Za tento film si odniesla aj cenu z festivalu v kanadskom Montreale. Jej asi najslávnejším filmom je *Európa, Európa* (1991), ktorý rozpráva vzrušujúci príbeh židovského chlapca, ktorému sa podarilo prežiť ako stalinské represie, tak výcvik v elitnom nacistickom tábore. Agnieszka tak dosiahla druhú nomináciu na Oscara za najlepší zahraničný film, rovnako tak nomináciu na cenu BAFTA a zároveň v rovnakej kategórii aj vyhrala Zlatý Glóbus.

Obrázok 9 - Agnieszka Holland s dcérou Kasia Adamik držia cenu Strieborný medveď Alfréda Bauera za film *Cez kosti mŕtvych* (2017)

Filmy Agnieszky Holland sú doteraz uvádzané na svetových festivaloch, spolupracuje s hereckými elitami ako sú napríklad Leonardo DiCaprio, David Thewlis, Jennifer Jason Leigh a mnoho ďalších. K židovskej tématike, ktorá križuje celú jej tvorbu, sa vrátila vo filme *V temnote* (2011), s ktorým sa jej opäť podarilo nominovať na Oscara z najlepší zahraničný film. V zahraničí sa príležitostne venuje režirovaníu epizód známých a úspešných seriálov ako sú *Odložené prípady* (2004/2009), *The Wire – Špína Baltimoru* (2006/2008), *Treme* (2011) alebo *House of Cards* (2015/2017).

Svoje filmy doteraz tvorí v rodnom Poľsku, v Amerike ale stále aj v Čechách. Spoločne so svojou dcérou Kasiou Adamik natočila film *Jánošík – Pravdivá história* (2009). Nakrútila tu aj veľmi úspešnú televíznu sériu pre HBO *Hořící keř* (2013) a film *Šarlatán* (2020). Za posledné dve menované diela bola ocenená Českým levom a rovnako Cenou českej filmovej kritiky za najlepšiu réžiu.³⁶ Za svoje celoživotné úspechy bola ocenená už v roku 1999 na Filmovom festivale v Las Vegas, v roku 2001 za svoj výnimočný prínos poľskej kultúre dostala „reštitučný“ Dôstojnícky kríž, v roku 2002 zvláštnu cenu za umelecké úspechy v Poľsku a cudzine, v roku 2014 si na Ministerstve zahraničí ČR a aj na poľskej ambasáde v Českej republike prevzala ocenenie za posilovanie medzinárodnej prestíže danej zeme v zahraničí, v roku 2017 dostala diplom a zlatú medailu AMU a v roku 2021 dostala Medailu prezidenta Slovenskej republiky za významné zásluhy o rozvoj Slovenskej republiky v oblasti kultúry a umenia.³⁷

Je teda nepopierateľné, že Agnieszka Holland patrí medzi klenoty európskej, i svetovej kinematografie. Má jedinečnú schopnosť sprostredkovať dôležité, ťažké a často kontroverzné témy s komplexnými postavami, ktoré dokážu osloviť divákov po celom svete.

³⁶ Agnieszka Holland: Biografie. In: Česko-Slovenská filmová databáze [online]. Praha: POMO Media Group, © 2001-2023 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/tvurce/2334-agnieszka-holland/biografie/>

³⁷ Agnieszka Hollandová. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2022 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Agnieszka_Hollandová

3.1 Štrba stretol Holland, Holland stretla Štrbu

*"Producent Rudolf Biermann spoznal Agnieszku Holland kdesi vo svete a nalákal ju na projekt Jánošík. Ona si tým možno riešila aj také deja vu alebo čo. Dokonca má pôvodom aj bývalého muža slováka a tak zažila niečo v tej mladosti, kedy asi nasiakla to Slovensko, a má ho obzvlášť rada, aj keď teraz už väčšinou robí v Čechách, v Poľsku a vo svete."*³⁸

Martin Štrba sa tak prvý krát stretol s Agnieszkou Holland pri práci na filme Jánošík. Bol to veľmi náročný projekt, ktorý sa z finančných dôvodov musel na istú dobu prerušiť. V tomto období sa Štrba ešte len oťukával a celú spoluprácu s Agnieszkou vnímal ako veľkú školu.

*"Pri realizácii Jánošíka bola pre mňa Agnieszka svetoznáma režisérka, pri ktorej som sa vtedy cítil ako také ucho, s prehnane veľkým rešpektom. Niežeby si ho nezaslúžila, ale hovorím to preto, že v takej pozícii sa snažíte byť i prehnane dokonalý, čo vám trošku bráni rozvinúť autenticitu."*³⁹

Obrázok 10 - Agnieszka Holland a Martin Štrba počas nakrúcania filmu Jánošík (2009)

"Možno som k nej pociťoval až priveľký rešpekt, pretože ona je naozaj veľká osobnosť a kto som ja, tuto niekde zo Slovenska, čo trochu pričmúchol k Prahe. Agnieszka má v sebe obsiahnutý celý svet od Poľska, cez celú Európu, až do Los Angeles. Ona je neuveriteľná

³⁸ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

³⁹ JAREMKOVÁ, Mariana. Bez tieňa niet tajomstva, v divákovi prebúdza spoluautora. *Film.sk*. Slovenský filmový ústav, 2021, 22.(4), 22.

bytosť, o to viac ma potešilo, že si na mňa spomenula aj pri ďalšom projekte. To bol Horiaci ker, miniséria pre HBO, nádherný projekt o Palachovi."⁴⁰

"Pri realizácii Horiaceho kra sa rešpekt dostal, myslím, do správnych koľají, vďaka čomu som ho primerane pocítil i z Agnieszkinej strany. Pri Šarlatánovi sa naplno rozvinulo od začiatku sa rodiace priateľstvo a to nás oboch prenieslo zo sveta profesijných vzťahov do sveta vzájomnej dôvery. Neodstránilo to všetky trecie plochy, ale názorová rôznosť sa riešila otvorene, čisto, jasne a okamžite, bez intríg a zákopových bojov."⁴¹

Agnieszka je podľa slov Martina Štrbu veľmi špecifická, špeciálna a úžasná bytosť, ktorá v sebe nosí vždy presný pocit toho, ako by konkrétna scéna mala vyzeráť. Zároveň ale tvrdí, že ona to vlastne nebude hovoriť, pretože jej pocity sú omnoho jemnejšie a citlivejšie než by to mala verbálne konkretizovať.

Obrázok 11 - Martin Štrba a Agnieszka Holland počas nakrúcania filmu Šarlatán (2020)

"Myslím si, že týmto spôsobom chcela čo najviac vytlačiť zo mňa. Na prvý pohľad sa môže zdať, že profesia réžie a kamery sú najbližší spolupracovníci, no každý vlastne nazerá na tu jednu vec ale z úplne opačného konca, a často to ide do tvorivého stretu, v tom lepšom prípade. Agnieszka je v tomto super, že proste čo v hlave, to na jazyku a hneď sa to presne všetko vyčistí okamžite na mieste činu, takže nezostávajú žiadne stopy nejakej zloby alebo tak, takže skvelé."⁴²

⁴⁰ RYBÁR, Tomáš a Jana ALEXOVÁ. Martin Štrba: Učím sa od mladej vášnivosti a kreativity. Denník SME [online]. 2021 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://video.sme.sk/c/22807574/martin-strba-ucim-sa-mladej-vasnivosti-a-kreativity.html>

⁴¹ JAREMKOVÁ, Mariana. Bez tieňa niet tajomstva, v divákovi prebúdza spoluautora. *Film.sk*. Slovenský filmový ústav, 2021, 22.(4), 22.

⁴² Šarlatán (2020) Kamera a svetlo (film o filmu). In: YouTube [online]. 2020 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: https://youtu.be/Yh10ax_ARLw

3.2 Svetoobčan Agnieszka

Tým, že Agnieszka pracuje rôzne po svete, tak aj príprava jednotlivých projektov prebieha z počiatku na diaľku, často formou online konzultácii, kde sa oťukávajú nejaké referencie a podobne.

" Ona má aj takú metódu, že zo začiatku nech si kludne masívne posielame čo koho napadne, že ako kde by sa to mohlo hodiť a ku čomu by sa to mohlo bližiť v rámci celosvetovej hranej tvorby. V momente keď sa už bliží natáčanie, tak sa chce od tých referencií odstrihnúť, aby naskočila naša spoločná kreativita. Tá by sa mala niekde prelnúť, aby tá vizualita niečím medzi nami dvoma zarezonovala a z tej prípravy by sa mala vydestilovať taká pôvodnosť.

Samozrejme ale chodí na obhliadky s architektom a potom popri tom už vzniká čas, kedy začínajú debaty o nejakej tej vizualite a tom koncepte že ako. Lebo na takých základných veciach sa treba dohodnúť, ono sa to zdajú byť jednoduché veci, ale je veľmi dôležité, či to vnímate celé rovnako, či to bude celé roztrásené z ruky, alebo to bude celé akoby fotografované, ohmatávané viac staticke, alebo či to bude kombinácia týchto prístupov. No a toto sa teda rysuje už v tej oblasti obhliadok a po, ešte pred natáčaním.

Počas obhliadok si to všetko fotíme, Agnieszke sa to už vtedy veľmi vizualizuje a potom si všetko rada už aj točí. Keď ideme už druhé kolo obhliadok, tak často rieši skoro finálne kompozície, kedy schmatne kohokoľvek z prítomných a začína si vytvárať celé aranžmány, a rozloženie postáv v mizanscène, aby vedela ako ten daný priestor bude fungovať s tými ľuďmi. Aj keď je to samozrejme bez kostýmov, tak už vtedy veľmi rada skúma základné pozície."⁴³

"Agnieszka potrebuje mať precízne všetko pripravené, ale potom je taká intuitívna a každý deň ráno príde s takým čerstvým pohľadom na svet, doslova toho dňa. Ona tak rada niekedy urobí veci že sú nakoniec úplne inak. Čiže je tam síce tá istota nejakej tej prípravy ale často sa to úplne prekrúti, ešte aj v tej komunikácii s tými hercami, že to niekedy posunie tak výrazne, že nakoniec nebudú chodiť, ale staticky sedia. Niekedy sa to nevychytá ani na hereckých skúškach a naozaj sa to deje v ten daný natáčací deň na pláci, že ešte tam vznikne nejaký výrazný posun."⁴⁴

⁴³ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

⁴⁴ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

3.3 Šarlatán (2020)

Obrázok 12 - Plagát k filmu Šarlatán (2020)

Martin Štrba a Agnieszka Holland spoločne natočili životopisný film o českom ľudovom liečiteľovi a bylinkárovi, ktorý choroby diagnostikoval z moču pacientov. Rovnako ako pri spolupráci s Martinom Šulíkom a filmom Záhrada, aj tu ide už o tretiu spoluprácu v poradí.

*"Naša spolupráca bola ešte uvoľnenejšia. Na jednej strane poctivá príprava, ale taký ten každodenný freestyle bol veľmi intenzívny. Agnieszka je aj veľmi emotívna, ju hocikedy nečakane vystrelí, že potom na tom pláci lietajú totálne iskry."*⁴⁵

Film rozpráva príbeh Jana Mikoláška, ktorý pomáhal tisíckam ľudí a bolo mu jedno z akej spoločenskej vrstvy kto je, snažil sa pomôcť každému. Nemal žiadne odborné vzdelanie ale obrovský dar diagnostiky a liečby s pomocou bylín. Žiaľ, nie každému bolo možné pomôcť a tým najvyšším sa jeho prístup prestával čoraz viac páčiť. Chceli z neho urobiť podvodníka, no on skrýval úplne iné tajomstvá. Síce svoj dar využíval poctivo na pomoc ľuďom, bola to zároveň dobrá zástierka jeho homosexuálneho vzťahu so svojim asistentom.

⁴⁵ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

Martin Štrba na natáčanie filmu Šarlatán používal 2 kamery Alexa mini LF spoločne s najobľúbenejším objektívom Agnieszky Holland, Ultraprime Zeiss s ohniskovou vzdialenosťou 65mm, v obrazovom formáte 1:1,85.⁴⁶

"Agnieszka mi priniesla úžasný spôsob snímania, ku ktorému sme sa dopracovali spoločne. Zistila, že sa obávam jednej veci, aby som neotravoval v tej eyeline hercov alebo čo, že je to tak trošku vlezlé, že byť tým blízkym. Neskôr som zistil, že Agnieszka to má rada tou základnou optikou, že to hádže takú inú emocionalitu. Keď sa s kamerou pohybujete dosť blízko, tak diváka to tak vťahuje. Ale má to jeden neduh, že herec musí byť veľký profesionál, aby mu to nevadilo, lebo väčšinou to potom narobí viac škody ako úžitku. Agnieszka ma ale ubezpečila, že nemám mať strach, že im to vysvetlí, však na to ich tu máme a môžeme si s nimi robiť čo chceme. V tom Šarlatánovi je to často používané, že je kamera blízko hercov a Agnieszka to s nimi vedela vykomunikovať, že to je strašne dôležité a oni si na to potom nakoniec zvykli, a vôbec to nevnímali.

*Človek sa tak snaží o najpocitivejšiu filmárčinu a toto bolo také nówum prevažne celý film, že takéto snímanie, takéto vťahovanie často tou základnou optikou. Potom tam boli aj také úskoky do dlhšej či širšej optiky, ale minimálne. Samozrejme, niekedy potrebujete ukázať veľký priestor, to je jasné, aby to nejak pulzovalo, aby sme videli kde sa ten príbeh odohráva."*⁴⁷

Film bol ocenený na Polish Film Awards, dostal dve Ceny českej filmovej kritiky, bol nominovaný za najlepšiu réžiu v rámci prestížnych European Film Awards a získal neuveriteľných 15 nominácií na cenu Český lev z čoho premenil 5, konkrétne za najlepší film, réžiu, herca, kameru a zvuk.⁴⁸ Šarlatán bol nominovaný aj ako zástupca Českej republiky vo výbere cudzojazyčných filmov na Oscaroch kde boli prihlásené filmy z 93 krajín sveta. Prebojoval sa dokonca do užších nominácií medzi 15 filmov, žiaľ do finálneho výberu sa už nedostal.⁴⁹

⁴⁶ ŠTRBA, Martin. Elektronická správa (e-mail). 12. 3. 2023.

⁴⁷ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

⁴⁸ Šarlatán: Ocenění. In: Česko-Slovenská filmová databáze [online]. Praha: POMO Media Group, © 2001-2023 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/76913-sarlatan/oceneni/>

⁴⁹ Snímek Šarlatán je v užších nominacích na Oscara pro nejlepší mezinárodní film. IROZHLAS [online]. Český rozhlas, 2021 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/film/oscary-shortlist-uzsi-nominace-sarlatan-agnieszka-holland_2102100035_kro

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

4 ROZBOR A POROVNANIE VYBRANÝCH FILMOV

V prvej časti tejto diplomovej práce som už načrtnol široké spektrum práce kameramana Martina Štrbu a spôsob, akým uvažuje pri tvorbe. Na nasledujúcich stránkach, v druhej časti, sa pozrieme bližšie na vybranú trojicu filmov Záhrada, Šarlatán a Vlna vs. breh. V jednotlivých kapitolách budem dôkladne rozoberať ako Martin Štrba dramaturgicky pracuje s výrazovými prostriedkami a ako tým komunikuje s divákom myšlienku filmu. Pokúsim sa vzájomne filmy porovnať medzi sebou a zároveň hľadať spojitosti naprieč celou jeho filmografiou.

4.1 Záhrada (1995)

Obrázok 13a, b - Úvodná titulková scéna filmu Záhrada (1995)

Film Záhrada nepatrí medzi obyčajné filmy. Má svoju špecifickú poetickú dušu, za ktorou stojí už neraz spomínaný rukopis Martina Šulíka. Je radosť sledovať ako Martin Štrba sprostredkúva tento pocit už úvodným oneromⁱⁱⁱ s titulkom filmu (Obrázok 13). Kamera sa v ňom veľmi pomaly približuje ku stromu v zahmlenej záhrade, v pozadí doznieva úvodná mystifikujúca hudba, kamera spomaľuje, až sa zrazu obrovský konár jablone zlomí, padne na zem a v tom kamera zastane. Divák v daný moment vlastne nepotrebuje viac. Obraz nám predstavil hlavnú postavu filmu a položil množstvo otázok bez slov.

Film je rámcovaný do kapitol, ktoré uvádza vnútorný monológ postavy Jakuba. V prvej kapitole prichádza ku konfliktu medzi postavou Jakuba a jeho otcom. Otec ho pristihne s vydatou ženou, ktorá je mimo iné aj otcova zákazníčka. Vzájomné konflikty zrejme trvajú už nejakú dobu a v závere prvej kapitoly sleduje kamera pomalou jazdou nahnevaného a rezignujúceho otca ako prechádza od raňajok so synom do špajze. Ako ho kamera sleduje,

hovorí svojmu synovi, aby predal záhradu po starom otcovi, kúpil si za to byt a odsťahoval sa od neho. V tom kamera urobí odjazd od otca a do obrazu dostávame od seba odvrátené postavy otca a syna (Obrázok 14). Otec ešte k tomu ostáva vo vnútornom ráme dverí, čím len Štrba perfektne akcentuje nevyhnutnú zmenu a odlúčenie sa týchto dvoch postáv.

Obrázok 14a, b, c, d - Odlúčenie sa otca od syna podporené kompozíciu obrazu

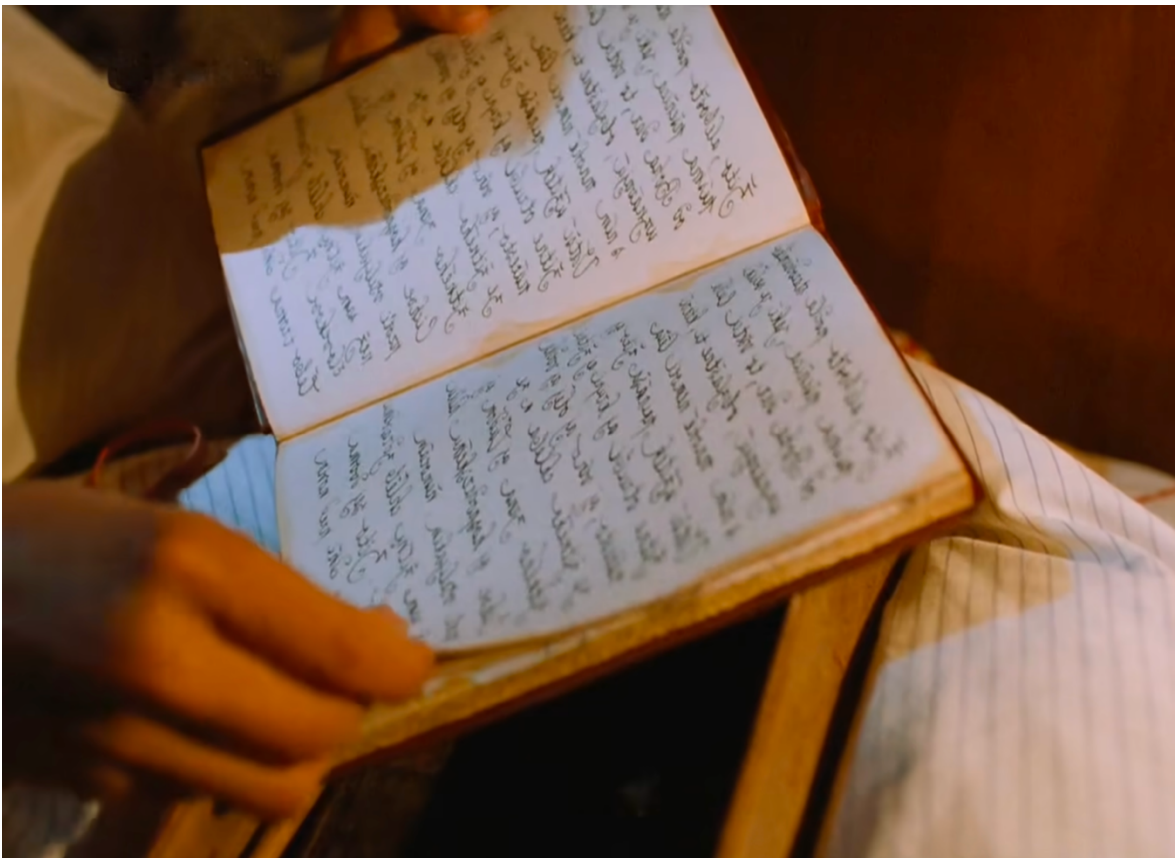
Aj v druhej kapitole, kedy postava Jakuba prichádza do záhrady, je pohyb kamery veľmi pokojný. Zábery sú dlhé a bez zbytočného strihu. Každý pohyb kamery je motivovaný pohybom postavy, zväčša ide o jemné nájazdy a švenky, inak je obraz vždy precízne komponovaný a statický. Jakub takto postupne objavuje polorozpadajúcu sa záhradu, kde sa pohne, tam sa niečo zlomí alebo prepadne. Snaží sa dostať do domu ale nedokáže ho

odomknúť. Jeho očividnú frustráciu Martin Štrba akcentuje prechodom do ručnej kamery v momente, kedy sa z posledného zúfalstva snaží dostať do domu cez okno. To sa mu aj podarí, snaží sa dom pootvárať kde to len ide, postupne zisťuje, že si v ňom našlo útočisko viacero vtákov a dom je v dosť katastrofálnom stave. O všetkom dokonale vypovedá záverečný pohľad na Jakuba bezmocne stojaceho uprostred izby, kým okolo neho prelietavajú všakovaké vtáky (Obrázok 15).

Obrázok 15 - Centrálna kompozícia akcentujúca bezmocnosť Jakuba

Na konci druhej kapitoly Jakub nemôže zaspáť, čosi akoby ho tlačilo pod vankúšom. Kamera je celú dobu statická, až do momentu, kedy Jakub objavuje pod vankúšom skrytú krabičku. V tom okamihu sa kamera začína hýbať a robí pomalý nájazd, zatiaľ čo Jakub vyťahuje z krabičky zápisník svojho deda. Kamera zastavuje až v detaile na otvorený zápisník (Obrázok 16). Štrba tak upriamuje pozornosť na jeden z hlavných motívov filmu, ktorý sa neskôr niekoľkokrát znova objavuje a diváka sprevádza celým príbehom.

Obrázok 16a, b, c, d - Nájazd zdôrazňujúci dôležitosť objavenia zápisníku pod vankúšom

Filmový obraz má po celú svoju stopáž veľmi pomalé tempo, tak ako sa nikam neponáhľajú postavy vo filme, tak sa neponáhľa ani Martin Štrba s kamerou. Všetko to ale perfektne funguje s atmosférou, ktorú film prináša a kamera nikdy nepôsobí rušivo. Keď to naozaj nie je nutné, nepohne sa ani o centimeter. Niekoľkokrát vo filme dokonca Štrba necháva kameru snímať "prázdnu" mizanscenu, do ktorej až neskôr vstupuje postava. Na obrázkoch nižšie môžete vidieť príklad takýchto scén (Obrázok 17). V prvej postava Jakuba pri preliezaní bránky padá priamo na zem pred kameru, v druhom príklade prehľadáva pozemok a objavuje sa v zábere až po otvorení brány, a v treťom príklade kamera sleduje poletujúce včely v čom si Jakub opiera rebrík o stenu domu naklápajúc ho priamo cez objektív kamery. Považujem to za hravý prístup, ktorý často v spojení s hudobným motívom humorne odľahčuje situáciu.

Obrázok 17 a, b, c, d, e, f - Ukážka vnútrozáberovej kompozičnej práce s postavou

Veľká väčšina filmu sa odohráva na záhrade, avšak okrem úvodnej sekvencie v meste u otca sa dostávame mimo záhradu ešte približne v polovici filmu, kedy si k sebe Jakub s otcom opäť hľadajú cestu. Vydajú sa spoločne previezť sa na aute a zastavia sa najesť v motoreste. Úvodná sekvencia ich rozhovoru v motoreste je odsnímaná opäť v jednej pomalejšej jazde a necháva tak diváka bez vyrušenia počúvať ich prehovor. Zdanlivo nevinná návšteva motorestu sa ale pomaly začne málinko zvrhávať, keď otec nie je spokojný s hudbou, ktorú tam hrajú. Syn tak pobáda otca, aby mu povedal, čo by ho potešilo počúť, on však okrem obvyčajnej odpovede vstáva zo stoličky a začína tancovať uprostred motorestu za povzbudzujúceho vytlieskavania melódie od jeho syna. Kamera sa v tomto komickom a absurdnom momente po každom strihu trošku vzdialí a zväčšuje svoj záber. Toto rozzáberovanie dostatočne podporuje pocit trápna ako postupne ich spoločná zábava začínala viac a viac vyrušovať nielen hostí, ale aj personál motorestu. V závere sa kamera dostáva pred motorest, kde ich násilne, za stáleho vyspevovania vynesie personál na stoličkách pred vchod. Kamera sníma dve postavy, siluety, otec a syn opäť držia spolu a vzpierajú sa tak reálnemu svetu. Otec vstáva na stoličku rámovaný v otvorených dverách a symbolicky sa tak nadychuje slobody života (Obrázok 18).

Obrázok 18a, b, c, d, e - Otec a syn sa vzpierajú realite života

4.1.1 Svetlo a farba vo filme Záhrada (1995)

Tak ako Martin Štrba udržuje pokoj v pohybe kamery, rovnako ho udržuje vo svetle a celkovej farebnosti filmu. Film je takmer v celej svojej dĺžke udržaný v monochromatických tónoch zemitých farieb zelenej a hnedej (Obrázok 19). Táto kombinácia má veľmi upokojujúci efekt a zároveň ale vyjadruje akúsi všednosť dní a života postavy Jakuba. O to viac potom vyniká príchod postavy Heleny, ktorá je odetá v modrom kostýme a doslova vyskakuje z obrazu (Obrázok 20). Nedá sa prehliadnuť a prináša to pomyselné vzrušenie a radosť do Jakubových dní. Podobne pôsobí aj nečakaný príchod rodiny s modrým autom, ktoré nakoniec Jakubovi ostane, ako aj Helenka.

Obrázok 19a, b, c - Ukážka monochromatickej farebnosti zemitých farieb

Obrázok 20a, b, c - Ukážka farebného kontrastu vo filme

Odkedy sa Helenka čoraz viac objavuje, farebnosť filmu naberá jemne na saturácii a celkovo film pôsobí teplejším dojmom. Akonáhle sa dej preklápa do druhej polovice, postavy sa začínajú viac približovať jedna druhej, odzrkadľuje to aj zmena farebnosti kostýmov, Jakub má mierne modrastú košeľu a Helenka zas menej krikľavé šaty (Obrázok 21). Prichádza úroda, zo stromov padajú sýto červené jablká a rovnako tak ich vzťah začína dozrievať. Onedlho avšak Jakuba dobehne aféra z minulosti a zraní Helenku, prichádza pochmúrna jeseň a skúška ich vzťahu. To samozrejme odzrkadľuje aj vizuál a farebnosť opäť upadá do monochromatickejších tmavších tónov (Obrázok 22). Jakub sa snaží Helenku získať späť a prinavrátiť jej chuť do života. Pri príchode Jakuba ku Helenke domov je opäť prítomná modrá farba, ktorú má divák podvedome späť s Helenkou už od začiatku. Celá scéna je ale pochmúrna a silno spätá s vnútorným prežívaním Helenky.

Obrázok 21a, b, c - Ukážka zmiernenia farebného kontrastu

Obrázok 22a, b, c - Ukážka pochmúrnej monochromatickej farebnosti

V predposlednej kapitole filmu si Jakub donesie Helenku do záhrady ale z jej stavu je zúfalý. Už niekoľko dní nič nezjedla, ani nevypila. V jednej z posledných scén Helenka leží uprostred tmavej izby a svetlo z lampy dopadá len na ňu. Štrba tu veľmi jednoducho, ale za to funkčne upriamuje pozornosť na Helenku a bez slov vyjadruje Jakubovu úplnú oddanosť. Helenka sa neskôr prinavrátí k životu, farebnosť filmu ale už ostáva v monochromatických hnedozelených odtieňoch (Obrázok 23). Nakoľko sa Jakub rozhodne ostať s Helenkou žiť v záhrade, možno túto farebnosť chápať ako zmierenie sa s životom takým, aký je. Čerešničkou na torte je posledná sekvencia, kedy Helenka začne levitovať nad stolom v záhrade. Jakuba to už vôbec nevyvedie z miery a ukludňuje svojho otca, že Helenka levituje, akoby to bolo bežné. Otec to po chvíľke prijíma a dopovie: "Konečne je všetko tak, ako má byť."

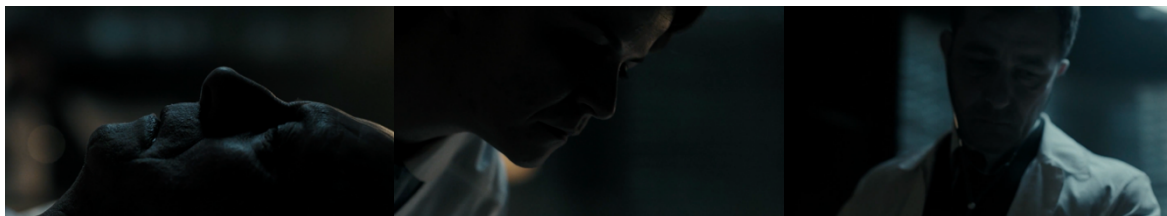
Obrázok 23a, b, c - Ukážka monochromatickej farebnosti v závere filmu

Čo sa týka svetelnej dramaturgie, tá je čisto podriadená mizanscène a realizmu. Martin Štrba v žiadnej scéne nevybočuje a neupozorňuje nejakým neprirodzeným svietením. Myslím si že je to tak dobre. Film svoju nezameniteľnú atmosféru získava už samotnou lokáciou, ktorú možno považovať za jednu z hlavných postáv filmu. Záhrada si žije akoby vlastným životom

a postavy ňou len prechádzajú a podriaďujú jej svoje netypické chovanie. Na prvý pohľad skutočné všedné scenérie, ktoré ale tu a tam odkrývajú črepiny magického realizmu.

4.2 Šarlatán (2020)

Film Šarlatán je jednoznačne žánrovo odlišný od filmu Záhrada, no zároveň tu môžeme pozorovať množstvo podobností v dramaturgickom prístupe pri oboch dielach. Hneď v úvode možno sledovať jeden kontinuálny dlhý záber bez strihu (Obrázok 24), ako tomu bolo podobne v Záhrade. Tým sa ale v tomto prípade podobnosť končí, v tejto scéne sledujeme postavu prezidenta, ktorý umiera. Štrba tu dlho drží kameru len v detaile tváre z profilu a takmer neviditeľne transfokuje. V momente posledného výdychu švenkuje na zdravotnú sestru, potom nižšie, ako mu rozopína košeľu a vzápätí zas švenkuje hore na doktora, ktorý sa už blíži na pomoc. Takto pokračuje s vnútrozáberovým strihom ešte nejaký čas a práve tým prudkým švenkovaním perfektne akcentuje dramatickosť situácie. Všetko sníma v užších záberoch, čím diváka necháva intenzívnejšie prežívať danú situáciu a nerozptyľuje ho tak zbytočnými informáciami v celkoch.

Obrázok 24a, b, c - Úvodná sekvencia filmu bez strihu

V závere scény lekár konštatuje prezidentovu smrť a Štrba tento moment necháva odohrať opäť v jednom zábere bez strihu (Obrázok 25). V tomto zábere síce sníma už v polocelku viacero postáv, ale centrálnou kompozíciou necháva stále dôraz na prezidenta, ktorého dôležitú smrť v pozadí oznamujú cez telefón.

Obrázok 25 - Ukážka centrálnej kompozície s dôrazom na smrť prezidenta

Už z úvodnej sekvencie je možné rozklíučovať istú dramaturgickú konštantu, ktorú Štrba používa zväčša v celom filme. Namiesto zbytočne prekombinovaného rozzáberovania, venuje radšej veľkú pozornosť uhlu a veľkosti záberu, ktorým sa snaží udržať čo najviac informácii, po čo najdlhšiu možnú dobu. Trpezlivo sleduje postavy v mizanscéne a namiesto strihu radšej plynule švenkuje. Divák je tak minimálne vyrušovaný prestrihom a herecká akcia má silnejší dopad. Často necháva postavy prechádzať celým priestorom, švenkuje aj viac ako o 180 stupňov, čím diváka zároveň aj oboznamuje s prostredím, v ktorom sa postavy pohybujú (Obrázok 26).

"Zaslúži si spomenúť môj vynikajúci švenker Rafal. Oni sa s Agnieszkou veľmi dobre poznajú a len pred nedávnom natočil svoj prvý film, ale inak pomerne donedávna len švenkoval. V tom Poľsku mi to príde, že tieto profesie sa akoby viac cenia, ctia, že on sa doteraz naozaj venoval len švenkovaniu. Tak uvidíme či nám ešte príde po vlastnom filme zašvenkovať. Ale je pravda že v tom filme Šarlatán je tá švenkerská práca ohromne citlivá, s ním sa nádherne spolupracovalo, lebo on vedel, on prinášal, išiel tomu naproti, ponúkal tie aranžmány, že to nebolo len také, že mu nadiktuješ že takto odtiaľ hentam, ale bola to taká rovnocenná spolupráca. A človek potom má čas venovať sa sviateniu a iným kreatívnym veciam. Sme sa

*tak dohadovali na veľkostiach a atmosférach a on už mal aj cit sa pohybovať voči svetlu a hercovi, a aby to aj Agnieszke vyhovovalo, tak to bola taká super trojopolupráca."*⁵⁰

Obrázok 26 - Ukážka sledovania postavy v mizanscène

Film Šarlatán síce patrí ku komornejším filmom, ale na rozdiel od filmu Záhrada má omnoho väčšiu dynamiku rozprávania. Práve preto sa Štrba nebojí niekoľkokrát v dramatickejších situáciách prejsť zo statických záberov do ručnej kamery. Robí to s veľkým citom a precíznosťou. Používa to len tam, kde to príbeh skutočne vyžaduje. Príkladom môže byť scéna, kedy si ŠtB^{iv} príde po Mikoláška a jeho asistenta Františka (Obrázok 27). Začína sa to pohľadom na Františka, ktorý sa balí a chystá sa od Mikoláška odísť. V tom ale začuje prichádzať nejaké autá pred domom. Kamera je už vtedy dynamickejšia a začína snímať z ruky, podprahovo tak predpovedá dramatický vývoj udalostí. Hneď na to nasleduje vpád ŠtB do domu a kamera opäť niekoľkokrát bez strihu dlho sleduje postavy, ako prechádzajú Mikoláškovým sídlom a snažia sa ho vypátrať.

⁵⁰ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

Obrázok 27a, b, c, d - Ukážka scén s ručnou kamerou

Mikoláška nájdu nakoniec v jeho ordinácii. Štrba toto odhalenie sníma veľmi šikovne skrz odraz v zrkadle na stene (Obrázok 28), čím sa dostávame k ďalšiemu špecifiku, s ktorým Štrba pracuje naprieč celým filmom. Postavy často sleduje skrz nejaké predmety, napríklad cez kukátko, odrazy v skle, lupu či rôzne zábradlie alebo mreže. Je opäť radosť sledovať jeho perfekcionistickú prácu s kompozíciou.

Obrázok 28 - Ukážka snímania postavy skrz odraz v zrkadle

V kľúčových momentoch sa odhodláva ku neobvyklým uhlom a priezorom, čím podtrháva primárne rozpoloženie hlavnej postavy Mikoláška. Mikolášek predstavuje veľmi komplikovanú a nepredvídateľnú postavu, často má samotný divák problém rozkľúčiť každý krok a motiváciu Mikoláška k svojemu konaniu. Štrba tak často udržuje vizuálny dištanc oddelením a dekomponovaním jednotlivých častí obrazu, v ktorých sa Mikolášek objavuje (Obrázok 29).

Obrázok 29a, b, c, d - Ukážka kompozičného dištancu od hlavnej postavy

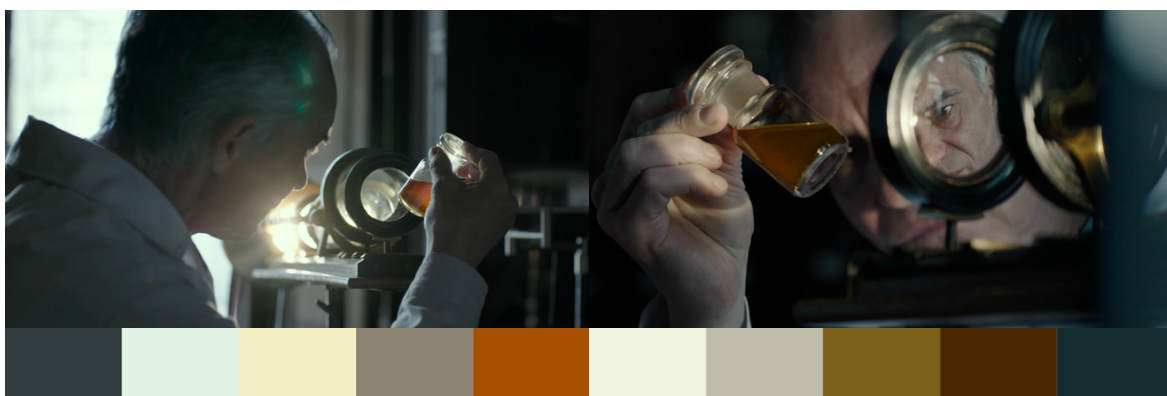
4.2.1 Svetlo a farba vo filme Šarlatán (2020)

Martin Štrba udržuje vizuálnu stránku filmu po celú stopáž na skutočne vysokej úrovni a pristupuje k príbehu veľmi citlivo a precízne. Rovnako pri práci s farebnosťou možno sledovať isté paralely s filmom Záhrada. Film Šarlatán obsahuje viacero časových rovín, medzi ktorými Štrba vytvoril značný farebný kontrast. Hlavná dejová linka sleduje Mikoláška ako sa vzpiera osudu a silou mocou chce liečiť ľudí. To mu žiaľ naruší ŠtB odvedením do väzby. Nasledujú výsluchy a záverečný súd. Všetky tieto udalosti sa dejú kontinuálne za sebou od začiatku filmu, až po úplný záver. Štrba podobne ako v Záhrade, ponecháva túto veľkú časť príbehu v monochromatických farbách, v tomto prípade hlavne v odtieňoch tmavomodrej, špinavej zelenej a miestami hnedej (Obrázok 30).

Obrázok 30a, b, c, d - Ukážka monochromatickej farebnosti hlavnej dejovej linky

Túto pomyselnú špinavosť a chlad, ktorý z obrazu srší, nabúrava Štrba v momentoch, kedy Mikolášek začína liečiť. Sú to tie momenty, kedy sedí v pochmúrnej miestnosti a jeho tvár ožiari paprsok svetla šíriaci sa skrz fľaštičku s močom (Obrázok 31). Akoby sa nám snažil vysvetliť, že liečenie ostalo jeho poslednou radosťou, zmyslom, čiže pomyselným svetlom života.

Obrázok 31a, b - Ukážka nabúravana monochromatickej farebnosti scén

Už po 20 minútach filmu sa dostávame k prvej retrospektíve Mikoláškovej mladosti (Obrázok 32). Konkrétne sledujeme jeho traumatizujúci zážitok z vojny, kedy musel zastreliť svojho kamaráta ako rozkaz. Obraz je v tomto prípade výrazne špinavý a podporený hrubým filmovým zrnom. Je zrejmé, že sa nejedná o scénu snímanú klasicky na filmovú surovinu, ale je postprodukčne upravovaná, aby tak pôsobila. Štrba sa teda nevyhýba ani takýmto spôsobom štylizácie obrazu, ale nakoniec sám priznáva, že klasický film to stále nedokáže nahradiť.

*"Ten digitál sa už dá rôznymi pluginmi priblížiť pocitu filmového zrna. Ale ešte z toho nejde ten pocit 1:1. Dokonca ide ešte trošku iným smerom ako sa ten digitálny obraz neustále skvalitňuje, až do takej hyper kvality. Tým pádom sa vzdaluje od toho pocitu analógu ešte viac ako to bolo pred nedávnom, že je tá kvalita niekedy až neprijemná. Človek na to reaguje rôzne, ako napríklad ostrosťou svietenia a zdvíhaním čiernej, aby sa dostal takými parazitnými zásahmi do prítomnosti akéhosi filmového závoja a snažíte sa to všetko čo najviac priblížiť tou gradáciou k tomu filmu. Človek to má v sebe zažitú, ale film je film."*⁵¹

Farebnosť ostáva pomerne tlmená s výraznejšou vinetáciou. Tým pádom už len charakter obrazu ozrejmuje divákovi, že nejde o príjemnú spomienku. Zároveň filmové zrno aj v spojení s vinetáciou, ktorá zakrýva časť informácií v obraze, možno vnímať ako akúsi matnejšiu spomienku, na ktorú sa snaží Mikolášek zabudnúť, vytesnať ju z hlavy.

Obrázok 32a, b - Ukážka tlmených farieb so silným zrnom a vinetáciou v retrospektíve

Na konci tejto spomienky sa Mikolášek pokúsi o samovraždu, ktorú mu ale prekazí náhodný výbuch a všímavý kamarát na vojne. Priamo z bojiska sa dostávame do ďalšej spomienky, kde Mikolášek pracuje v záhradníctve u svojho otca, s viditeľne zranenou rukou (Obrázok 33). Farebnosť sa v tomto momente pomaly mení k teplejším a saturovanejším odtieňom,

⁵¹ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

vinetácia zmizla a Mikolášek postupne zisťuje, že má dar liečenia. Situácie, ktoré ale môže divák sledovať aj v ďalších retrospektívnych pohľadoch, nie sú vždy tak šťastné, ako farebná zmena obrazu. V tomto prípade sa teda Štrba snaží skôr vizuálne oddeliť jednotlivé časové roviny príbehu, než aby poukázal na nejakú ich idylickosť.

Obrázok 33a, b - Ukážka teplejšej a čistejšej farebnosti v retrospektíve

Samozrejme aj tieto retrospektívy majú svoj emocionálny vývoj a približne v polovici príbehu sa dostávame predsa len k tým radostnejším momentom Mikoláškovho života. Sú to práve momenty, kedy Mikolášek dostáva možnosť učiť sa od staršej ľudovej liečiteľky, alebo keď spoznáva a trávi čas so svojim asistentom/milencom Františkom (Obrázok 34). Štrba tu naozaj výrazne, a často doslova, vyskladáva celú mizanscénu pestrofarebnými kvetinami a saturáciu farieb ťahá oproti celému filmu do vysokých čísiel. V istých momentoch to môže hraničiť s gýčovitosťou, ale myslím si, že to udržal presne na tej hranici znesiteľnosti a dokázal tak na chvíľku sprostredkovať aj pocity šťastia či eufórie zo života.

Obrázok 34a, b - Ukážka silne saturovaných farieb v retrospektíve

Svetelná dramaturgia filmu Šarlatán je, čo sa týka realizmu a istej naturálnosti, veľmi blízka filmu Záhrada. V tomto filme avšak Martin Štrba posúva svoje kreatívne možnosti o veľký

kus ďalej. Ako sme v teoretickej časti zistili, rád pracuje s prirodzeným svetlom a to sa tu snaží maximálne podporiť alebo simulovať, no pritom nepôsobí umelo. Ako sme si mohli všimnúť na množstve ukážok vyššie, tak veľmi často sníma postavy oproti oknám. Štrba sa tak v tomto filme nebojí občas zahaliť svoje postavy do tmy a sledovať len ich siluety.

*"Bez tieňa niet tajomstva. Tieň je u mňa jeden z najdôležitejších výrazových prostriedkov. Tieň prebúdza v divákovi imagináciu, prebúdza v ňom "spoluautora" príbehu."*⁵²

Štrbova hra so svetlom vytvára miestami až mystickú a zároveň jemne melancholickú atmosféru, ktorá je ale pevne ukotvená v skutočnosti. Či už je to štipka denného svetla dopadajúceho oknom do potemnej pracovne Mikoláška, zlatisté odlesky moču alebo odrazy všakovakých zrkadiel, každý jeden z aspektov má veľký podiel na výslednej atmosfére mizanscény.

4.3 vlna vs. breh (2014)

Trojicu vybraných filmov uzatvára dokumentárny snímok vlna vs. breh. Je to určite najvýraznejší odklon Martina Štrbu od akademického prístupu, ktorý uplatňuje vo väčšine svojej filmografie. Z počiatku mal totiž úplne inú predstavu o vizuálnom poňatí celého filmu.

*"Dokonca zo začiatku som mal taký pocit, že fotografia bude vlastne úžasný koncept, že ja to budem tak akože fotografovať aj tým filmom. Vymyslený koncept, ale dopadlo to tak ako to dopadlo. Nakoniec to bol taký konglomerát, že boli tam tie fotografie a obrazy ako fotografické pasáže."*⁵³

Nakoniec sa z akademickej roviny snímania dostal k intuitívnemu a uvoľnenému snímaniu fotoaparátom. Už v úvodnej sekvencii filmu sa Kamil Varga vyjadruje k ich fotografickej tvorbe, kedy pre nich technologická rovina snímania nebola dôležitá.

*"Slovenská nová vlna, to bola búrka emócií, na to čo tu bolo pred tým, tie stojaté vody, sme my teda úplne obrátili na hlavu ako. Nejaká technika ako? Nezáujem totálne. Kludne aj neostré, rozmazané, hlavne aby to malo emócie a atmosféru, a..."*⁵⁴

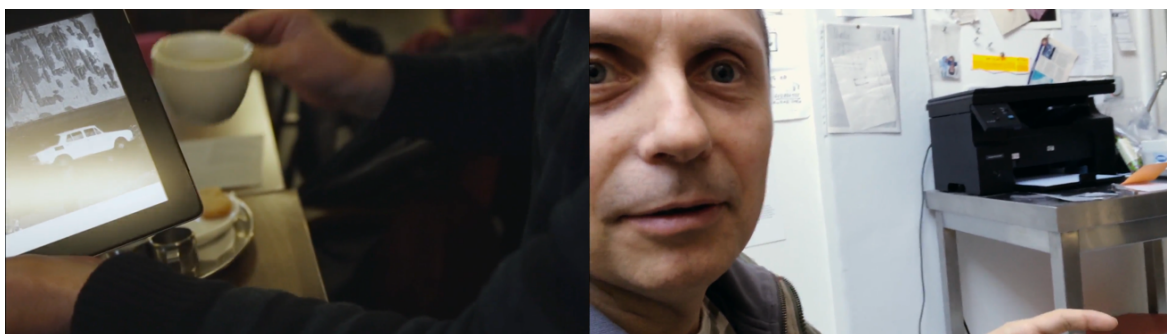
Dalo by sa teda povedať, že Martin Štrba to nakoniec prirodzene preniesol do formy snímania celého filmu. Často, už od začiatku filmu, možno vnímať isté nedokonalosti v obraze, počínajúc už samotnou kvalitou obrazu, nakoľko bol obraz snímaný len na obyčajnú

⁵² JAREMKOVÁ, Mariana. Bez tieňa niet tajomstva, v divákovi prebúdza spoluautora. *Film.sk*. Slovenský filmový ústav, 2021, 22.(4), 25.

⁵³ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

⁵⁴ vlna vs. breh [film]. Réžia Martin ŠTRBA. Slovensko: PubRes, Česko: Šmik, 2014.

zrkadlovku. Tieto nedokonalosti ďalej pokračujú v spomínanej občasnej neostroti, dekomponovaním obrazu, končiac snímaním roztraseného obrazu z ruky (Obrázok 35).

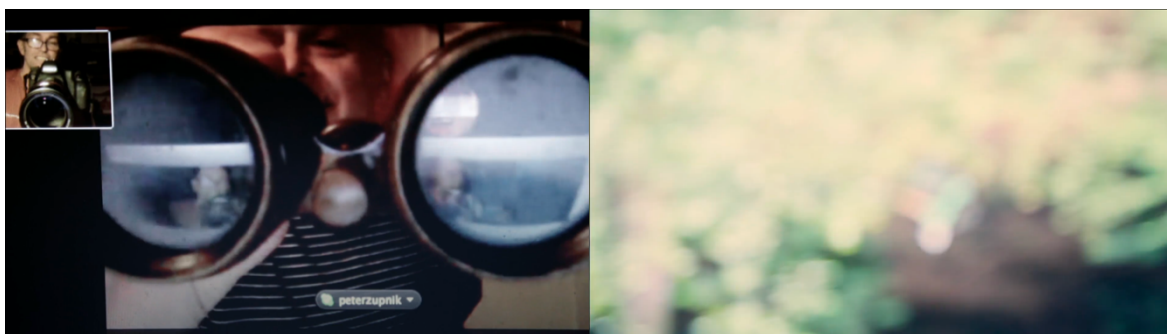
Obrázok 35a, b - Ukážka mimovoľnej dekompozície obrazu

*"A potom som to aj na tom kontrapunkte postavil, že tie ich diela boli naskenované v 4K a rovnako aj záverečné titulky, a do toho taká tá digitálna mršina, no zároveň tam bola aj ďalšia rovina, ktorú tvorili zoskenované 16mm filmy našich pololegálnych akcií a výstav, a ono to tam vlastne hádzalo takú autenticitu, z toho som mal radosť."*⁵⁵

Počas celej stopáže filmu sa teda tieto tri vizuálne roviny preplietajú a vytvárajú tak kontinuálne vzruchy pre oko diváka. Tá takzvaná digitálna mršina, ako ju Martin Štrba pomenoval, obsahuje súčasnosť a jednotlivé rozhovory. Tie Martin Štrba sníma už na spomenutý fotoaparát. O nejakom špeciálne striktnom spôsobe snímania tu nemožno hovoriť. Každý jeden z rozhovorov sa odohráva v inom prostredí a Štrba k nim pristupuje osobitne. Niektoré sníma staticky zo statívu a v nutných prípadoch došvenkováva, inokedy zas necháva postavu v statickom obraze, často vyjsť mimo kantnu a dostáva sa tak do dekompozície, alebo až mimo obraz. Často sníma postavy počas rozhovoru len z ruky a očividne venuje väčšiu pozornosť rozhovoru, než samotnému komponovaniu. V takýchto momentoch sa formálna stránka dokumentu prelína s estetikou domáceho videa (Obrázok 36). Kamera je až neprimerane blízko tváre a často nesníma obrazovo dôležité časti a podstatu prenecháva vo zvuku. Pre mňa, ako diváka, to má ale jeden výrazne pozitívny efekt. Martin Štrba týmto spôsobom sprostredkováva pocit, akoby sme jednotlivých fotografov poznali osobne, akoby sme my boli ich priateľmi a sedeli u nich doma na kávičke. Tento prístup možno prirovnať k už spomínanej obľúbenej forme Agnieszky Holland, kedy pristupuje so základnou optikou čo najbližšie k postavám, aby diváka scéna viac vtáhovala.

⁵⁵ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

V tomto prípade ale ide skôr o prirodzený jav, ako o pevne pripravený dramaturgický prístup.

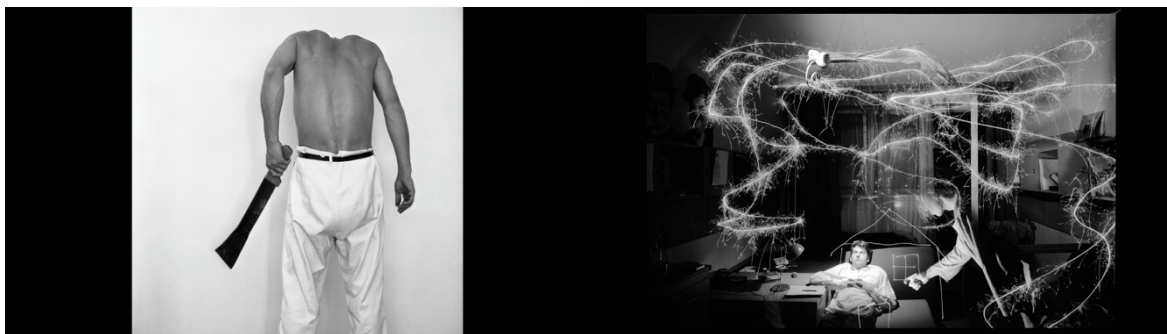
Obrázok 36a, b - Ukážka nedokonalosti estetiky domáceho videa

Film je rámcovaný do viacerých kapitol, ktorých názvy sa veľmi nenápadne objavujú v obraze, často ich môže divák aj prehliadnuť (Obrázok 37). Niekedy som mal dokonca problém rozlíšiť, či je daný text názvom ďalšej kapitoly, alebo pomenúva práve videnú fotografiu alebo nejakú zbierku. Na druhú stranu by film fungoval pravdepodobne aj bez nich.

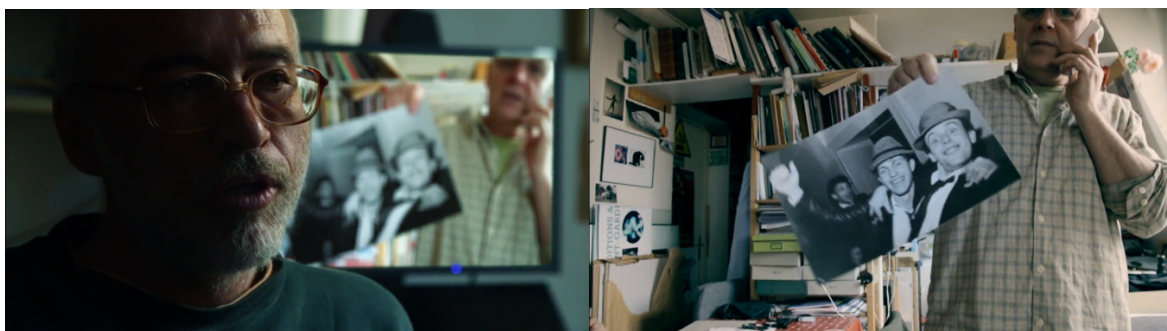
Obrázok 37a, b - Ukážka názvov niektorých kapitol v obraze

Ďalšou rovinou sú spomínané skeny fotografií, ktoré samozrejme nesú výraznú výtvarnosť a prebúdzajú v divákovi potrebnú zvedavosť, na druhú stranu zároveň plnia dôležitú úlohu akéhosi ukludnenia obrazu (Obrázok 38). Obzvlášť tým, že sa prelínajú s pomerne neestetickým digitálnym obrazom. Do toho potom prichádza ešte tretia rovina starých 16mm filmov a trošku to celé, v dobrom slova zmysle, rozbíja (Obrázok 42).

Obrázok 38a, b - Ukážka 4K skenov fotografií

Vo filme sa Martin Štrba nebojí použiť naozaj rôzne prístupy. Pár krát vkladá nasledujúcu scénu už do obrazovky počítača, ktorý sa nachádza v aktuálnej scéne (Obrázok 39). Tým trošku ozvlášťuje a prepája viacero rozhovorov, ktoré sa vo filme neustále preplietajú. Pri rozhovoroch často sníma okolie vo veľkých detailoch alebo skrz nejaké objekty. Veľmi rád používa aj rôzne odrazy a reflexy, ktorými ozvlášťuje celú obrazovú dramaturgiu (Obrázok 40).

Obrázok 39a, b - Ukážka vkladania dvoch nadväzujúcich scén do seba

Obrázok 40a, b, c, d - Ukážka ozvláštnenia dramaturgie obrazu skrz detail a reflexy

Často sa tak necháva viesť akousi intuíciou a prijíma faktor náhody. Jeden z takých momentov bola scéna, kedy si spoločne s kolegom prezerajú fotografie na tablete pri rieke a v pozadí, v druhom pláne obrazu, sa zrazu objavuje fotografka (Obrázok 41). Martin Štrba si to všima a v daný moment to aj s kolegom spoločne komentujú ako perfektnú situáciu v spojení s ich rozhovorom.

Obrázok 41a, b - Ukážka využitia náhodnej situácie v druhom pláne

"Samotný film a fotografia, sa to nezdá, ale prazáklad to má stejný v tej formálnej rovine, alebo tej technologickej, ale ten výsledný vyjadrovací efekt je diametrálne rozličný, lebo tá fotografia je v podstate zachytenie okamihu, v tomto zmysle je to bližšie výtvarnu, akoby nejakému obrazu, aj keď do istej miery pracujeme s realitou, a to už je na nás či je to viac abstraktná fotka alebo dokument, realita, tak v tej slovenskej novej vlne to bolo bližšie k

hranému filmu, lebo to bola inscenovaná fotografia. Takže sme v tej dobe mali dokonca až taký manifest, koncept, že síce existujú úžasní dokumentaristi ako Koudelka, a doteraz si ho nehorázne vážim, ale v tej dobe sme si hovorili že ty vole, pozor! Ty akože niečo uvidíš, tak aj keď to hneď' ofotiš, tak je to nejakú tisícinu sekundy po, ale keď si to zinscenuješ pred objektívom a vlastne si to tak umelo uhnieť, tak ako pretaviš myšlienkovú tú víziu čo chceš vytvoriť, takže to je presné a máš slobodu že to cvakneš, keď sa ti to zdá optimálne."⁵⁶

Obrázok 42a, b, c, d- Ukážka použitých 16mm skenov

4.3.1 Svetlo a farba vo filme vlna vs. breh (2014)

Čo sa týka svietenia, tak v tomto prípade svoju obľubu v prirodzenom svetle pretavuje Martin Štrba na 100 percent do celej realizácie. V podstate ani jedna scéna nie je klasicky svietená. Vo väčšine prípadoch používa len prirodzené svetlo dopadajúce cez okná a občas si dopomáha nejakým praktickým osvetlením, ktoré má zrovna po ruke. Väčšinou sa jedná o rozhovory a klasické portrétno svietenie. Ale aj napriek tomu, že ide o dokument, nestráni sa trošku pretaviť aj jeho obľúbené tajomno z hranej tvorby. Pár krát sa tak objavujú scény, kedy necháva postavy zahalené tieňom (Obrázok 43) a sledujeme tak len siluety, na ktorých pozadí počujeme hlas.

⁵⁶ ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. Makolusky, 23. 3. 2023.

Obrázok 43a, b - Ukážka zahalenia postáv do tieňa

V rámci farebnosti nie je film nejako extra výrazný. Väčšina scén je ťahaná do tmavších farebných tónov. Občas sa objaví nejaká svetlejšia scéna s pestrejšou paletou, ale nebadáť v tom žiadny zámer o hlbší význam. Tým pádom ale omnoho viac vyniknú čiernobiele sekvencie fotografií, ktoré primárne ilustrujú tvorbu slovenskej novej vlny. Navzájom tak tieto farebné a čiernobiele sekvencie vytvárajú vítaný kontrast.

ZÁVER

Kameraman Martin Štrba má za sebou viac ako 40-ročnú kariéru, v ktorej odovzdal svoje jedinečné videnie sveta desiatkam audiovizuálnych projektov v Čechách a rovnako tak aj na Slovensku. Tieto projekty ale často presahovali hranice našich dvoch štátov, a dokázali tak osloviť obyčajné publikum, ale i kritikov na celom svete. V tejto diplomovej práci som sa zaoberal primárne jeho spoluprácou s režisérkou Agnieszkou Holland a režisérom Martinom Šulíkom. Zámerne som si vybral veľmi rozdielne osobnosti a ich filmy, aby som mohol lepšie analyzovať a porovnať ich vzájomnú spoluprácu, jedinečný rukopis a Štrbov prístup k odlišným žánrom z hľadiska použitia výrazových prostriedkov kameramana.

Keď Martin Štrba natáčal film Záhrada s Martinom Šulíkom, obaja boli ešte len začínajúcimi autormi. Pri pohľade na ich súčasnejšiu tvorbu je neuveriteľné sledovať, ako už v roku 1995 dokázali otlačiť svoj rukopis do výsledného diela. Martin Šulík oplýva veľmi charakteristickým spôsobom práce. V jeho filmoch sa snúbi akási melancholická, miestami až absurdná poetika. Martin Štrba v tomto filme preukázal obrovskú empatiu a dôveru voči jeho réžii, nakoľko sa neunúval k zbytočnej vizuálnej výstrednosti. Celý film dokázal udržať v pokojnej forme, či už v rámci pohybu kamery, alebo farebnosti obrazu. Ich dlhoročná spolupráca tak dodnes prináša ovocie, rovnako ako stromy v spomínanej Záhrade.

Pri natáčaní filmu Šarlatán s režisérkou Agnieszkou Holland bol už Martin Štrba etablovaným kameramanom a ich spolupráca nebola ohrozená prehnaným rešpektom ako pri prvých filmoch, ktoré s ňou Martin Štrba pripravoval. Agnieszka Holland je veľmi silná osobnosť a vždy má dokonalú predstavu o výslednej forme filmu. Aj napriek tomu vložila obrovskú dôveru do rúk Martina Štrbu a pokúsila sa vyťažiť maximum z jeho videnia sveta. Samozrejme, rozdiel 25 rokov od filmu Záhrada tu bol v mnohom citeľný, ale aj napriek tomu som objavil množstvo paralel s jeho rannou tvorbou. Každý jeden aspekt podobnosti ale v tomto prípade posúval Štrba o niekoľko levelov vyššie. Či už sa jednalo o prácu s postavou v mizanscéne, dĺžku záberov, ktorým ponechával čas k dozreniu, alebo veľký perfekcionizmus v kompozícii, či svetelnej dramaturgii. V každom detaile jeho práce bolo cítiť to množstvo skúseností.

Najviac oceňujem, ako dokáže Martin Štrba s ľahkosťou uvažovať nad každým svojím dielom. Okrem rôznych spoluprác totiž nakrútil aj svoj vlastný film, vlna vs breh, kde sa dokázal odpútať od akademickosti snímania. Doslova prešiel z filmovej kamery na snímanie fotoaparátom. Výhodou bolo, že nakrúcal v prostredí a medzi ľuďmi, ktorých poznal. To mu

pravdepodobne veľmi pomohlo uvoľniť sa a často tak mimovoľne snímať scénu z veľmi neobvyklých uhlov. Nakoniec ale aj zdanlivé nedokonalosti dokázal vo výsledku využiť a sprostredkovať tak omnoho intímnejší pohľad na tvorbu slovenskej novej vlny, ako by to urobil možno niekto úplne iný.

V jeho práci odzrkadľuje úžasnú myšlienku "obmedzenia robia štýl", čím sa dokáže odprostiť od naháňania sa za najlepšimi technológiami, ktoré momentálne filmový trh ponúka. Miluje podstatu toho, ako vzniká obraz a tak sa aj k nemu správa. Neprehlcuje mizanscénu zbytočnými efektami, ale snaží sa maximum vyťažiť z reálneho svetla, zachytiť skutočnosť, aj v prípade, keď jej musí málinko dopomôcť. Zároveň ale obraz nepovažuje za hlavný činiteľ kvality filmového diela. Na rozdiel od svojich mladších kolegov venuje značnú pozornosť scenáru a s tým spojenú dramaturgickú obrazotvornosť.

"Keď niekto povie na adresu filmu „to boli pekné obrázky“, vtedy vidím, že ten človek obchádza to, že film ako celok nebol bohviečo, ale zaujala ho iba kamera. To je najhoršie, čo sa môže stať. Pre mňa je najväčším zadosťučinením, keď za mnou chodia ľudia a nehovoria o pekných obrázkoch, ale že to bol dobrý film, že sa podaril. Vtedy viem, že sa to celé skĺbilo dohromady.

Až vtedy je obraz dobrý, keď sa stane pevným pilierom mosta, po ktorom sviští príbeh od scenáristu k divákovi, pod taktovkou režiséra. Potom sa môžeme rozprávať o dizajne mosta. Kamera by nemala biť do očí, mala by byť harmonickým partnerom filmového príbehu. Musí mať výpovednú hodnotu, nielen obrazovú a výtvarnú, ale dramaturgia obrazu musí presiaknuť aj do dramaturgie filmovej a scenáristickej, čím sa vytvorí jeden celok."⁵⁷

⁵⁷ KORYTÁROVÁ, Katarína. Oceňovaný kameraman Martin Štrba: Slovenský film povstal z popola a dnes vznikajú krásne veci (rozhovor). Aktuality.sk [online]. © Ringier Slovakia Media [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.aktuality.sk/clanok/PPd3FVi/ocenovany-kameraman-martin-strba-slovensky-film-povstal-z-popola-a-dnes-vznikaju-krasne-veci-rozhovor/>

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1] Oceňovaný kameraman Martin Štrba sa dožíva 60 rokov. *TERAZ.SK* [online]. 2021 [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/magazin/film-ocenovany-kameraman-martin-strb/572269-clanok.html>
- [2] ŠTRBA, Martin. Elektronická správa (e-mail). 16. 5. 2023.
- [3] Oceňovaný kameraman Martin Štrba sa dožíva 60 rokov. *TERAZ.SK* [online]. 2021 [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/magazin/film-ocenovany-kameraman-martin-strb/572269-clanok.html>
- [4] Novým členom oscarové akademie je i Martin Štrba, kameraman filmů Šarlatán a Je třeba zabít Sekala. *IROZHLAS* [online]. Český rozhlas, 2021 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/oscarova-akademie-kameraman-strba_2107012250_btk
- [5] KOLLÁRIK, Erik. Juraj Loj uspeje v celom svete? Martin Štrba z americkej filmovej akademie mu vytyka len jedno. *PLUS 7 DNÍ* [online]. 26.7. 2021n. 1. [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://plus7dni.pluska.sk/ludia/juraj-loj-uspeje-celom-svete-martin-strba-americkej-filmovej-akademie-mu-vytyka-len-jedno>
- [6] PERLÍNOVÁ, Dominika a Kristina ROHÁČKOVÁ. Dokumentaristka Třeštíková se stala členkou Akademie. ‚Jsem nejpřekvapenější člověk v okolí,‘ reagovala. *IROZHLAS* [online]. Český rozhlas, © 1997- 2023 [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/film/helena-trestikova-oscar-americka-filmova-akademie_1907012200_per
- [7] JAREMKOVÁ, Mariana. Bez tieňa niet tajomstva, v divákovi prebúdza spoluautora. *Film.sk*. Slovenský filmový ústav, 2021, **22**.(4), 24-25.
- [8] RYBÁR, Tomáš a Jana ALEXOVÁ. Martin Štrba: Učím sa od mladej vášnivosti a kreativity. *Denník SME* [online]. 2021 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://video.sme.sk/c/22807574/martin-strba-ucim-sa-mladej-vasnivosti-a-kreativity.html>
- [9] PAVLÍK, Martin Adam. Ako vidno svet cez objektív?. *Pravda* [online]. 24. 08. 2019 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/523395-ako-vidno-svet-cez-objektiv/>
- [10] ŠTRBA, Martin. Osobný rozhovor. *Makolusky*, 23. 3. 2023.
- [11] Šarlatán (2020) Kamera a světlo (film o filmu). In: YouTube [online]. 2020 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: https://youtu.be/Yh10ax_ARLw
- [12] ŠTRBA, Martin. Elektronická správa (e-mail). 12. 3. 2023.
- [13] Martin Šulík. In: *Dafilms.sk* [online]. DAFilms Slovensko [cit. 2023-01-13]. Dostupné z: <https://dafilms.sk/director/681-martin-sulik>

- [14] Jubilujúci režisér Martin Šulík: Film je kolektívnym umením. Teraz.sk [online]. TASR, 20. októbra 2022 [cit. 2023-01-13]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/magazin/jubilujuci-reziser-martin-sulik-fi/668228-clanok.html>
- [15] JAREMKOVÁ, Mariana. Bez tieňa niet tajomstva, v divákovi prebúdza spoluautora. *Film.sk*. Slovenský filmový ústav, 2021, **22**.(4), 21-22.
- [16] KORYTÁROVÁ, Katarína. Oceňovaný kameraman Martin Štrba: Slovenský film povstal z popola a dnes vznikajú krásne veci (rozhovor). Aktuality.sk [online]. © Ringier Slovakia Media [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.aktuality.sk/clanok/Ppd3FVi/ocenovany-kameraman-martin-strba-slovensky-film-povstal-z- popola-a-dnes-vznikaju-krasne-veci-rozhovor/>
- [17] Zahrada: Zajímavosti. In: Česko-Slovenská filmová databáze [online]. Praha: POMO Media Group, © 2001- 2023 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/24894-zahrada/zajimavosti/>
- [18] Záhrada. In: ČFTA [online]. Praha: © Česká filmová a televizní akademie, 2018 - 2021 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: <https://www.ceskylev.cz/cz/detail?movie=Zahrada&csfd=24894>
- [19] Agnieszka Holland: Biografie. In: Česko-Slovenská filmová databáze [online]. Praha: POMO Media Group, © 2001-2023 [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/tvurce/2334-agnieszka-holland/biografie/>
- [20] Agnieszka Hollandová. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2022 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Agnieszka_Hollandová
- [21] Šarlatán (2020) Kamera a světlo (film o filmu). In: YouTube [online]. 2020 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: https://youtu.be/Yh10ax_ARLw
- [22] Šarlatán: Ocenění. In: Česko-Slovenská filmová databáze [online]. Praha: POMO Media Group, © 2001- 2023 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/76913-sarlatan/oceneni/>
- [23] Snímek Šarlatán je v užších nominacích na Oscara pro nejlepší mezinárodní film. IROZHLAS [online]. Český rozhlas, 2021 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/film/oscary-shortlist-uzsi- nominace-sarlatan-agnieszka-holland_2102100035_kro
- [24] vlna vs. breh [film]. Réžia Martin ŠTRBA. Slovensko: PubRes, Česko: Šmik, 2014

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obrázok 1 - Martin Štrba s cenou Český lev za najlepšiu kameru vo filme Šarlatán	11
Obrázok 2 - Plagát k filmu Vlna vs. breh (2014).....	19
Obrázok 3 - Martin Šulík	21
Obrázok 7 - Predstavitel' hlavnej postavy filmu Cigán (2011) Ján Mižigár a režisér Martin Šulík držia svoje ceny na Medzinárodnom filmovom festivale v Karlových Varoch.....	23
Obrázok 4 - Martin Štrba a Martin Šulík počas nakrúcania filmu Tlmočník (2017)	24
Obrázok 6 - Martin Šulík a Martin Štrba.....	27
Obrázok 7 - DVD obal k filmu Záhrada (1995)	28
Obrázok 8 - Agnieszka Holland.....	31
Obrázok 9 - Agnieszka Holland s dcérou Kasia Adamik držia cenu Strieborný medveď Alfréda Bauera za film Cez kosti mŕtvych (2017).....	32
Obrázok 10 - Agnieszka Holland a Martin Štrba počas nakrúcania filmu Jánošík (2009) .	34
Obrázok 11 - Martin Štrba a Agnieszka Holland počas nakrúcania filmu Šarlatán (2020)	35
Obrázok 12 - Plagát k filmu Šarlatán (2020).....	37
Obrázok 13a, b - Úvodná titulková scéna filmu Záhrada (1995)	40
Obrázok 14a, b, c, d - Odlúčenie sa otca od syna podporené kompozíciu obrazu	41
Obrázok 15 - Centrálna kompozícia akcentujúca bezmocnosť Jakuba	42
Obrázok 16a, b, c, d - Nájazd zdôrazňujúci dôležitosť objavenia zápisníku pod vankúšom	43
Obrázok 17 a, b, c, d, e, f - Ukážka vnútrozáberovej kompozičnej práce s postavou	44
Obrázok 18a, b, c, d, e - Otec a syn sa vzpierajú realite života	45
Obrázok 19a, b, c - Ukážka monochromatickej farebnosti zemitých farieb.....	45
Obrázok 20a, b, c - Ukážka farebného kontrastu vo filme	46
Obrázok 21a, b, c - Ukážka zmiernenia farebného kontrastu.....	46
Obrázok 22a, b, c - Ukážka pochmúrnej monochromatickej farebnosti	47
Obrázok 23a, b, c - Ukážka monochromatickej farebnosti v závere filmu	47
Obrázok 24a, b, c - Úvodná sekvencia filmu bez strihu	48
Obrázok 25 - Ukážka centrálnej kompozície s dôrazom na smrť prezidenta.....	49
Obrázok 26 - Ukážka sledovania postavy v mizanscène.....	50
Obrázok 27a, b, c, d - Ukážka scén s ručnou kamerou.....	51
Obrázok 28 - Ukážka snímania postavy skrz odraz v zrkadle.....	51
Obrázok 29a, b, c, d - Ukážka kompozičného dištancu od hlavnej postavy	52
Obrázok 30a, b, c, d - Ukážka monochromatickej farebnosti hlavnej dejovej linky.....	53
Obrázok 31a, b - Ukážka nabúravania monochromatickej farebnosti scén.....	53
Obrázok 32a, b - Ukážka tlmených farieb so silným zrnom a vinetáciou v retrospektíve ..	54

Obrázok 33a, b - Ukážka teplejšej a čistejšej farebnosti v retrospektíve	55
Obrázok 34a, b - Ukážka silne saturovaných farieb v retrospektíve	55
Obrázok 35a, b - Ukážka mimovoľnej dekompozície obrazu	57
Obrázok 36a, b - Ukážka nedokonalosti estetiky domáceho videa	58
Obrázok 37a, b - Ukážka názvov niektorých kapitol v obraze.....	58
Obrázok 38a, b - Ukážka 4K skenov fotografií.....	59
Obrázok 39a, b - Ukážka vkladania dvoch nadväzujúcich scén do seba.....	59
Obrázok 40a, b, c, d - Ukážka ozvláštnenia dramaturgie obrazu skrz detail a reflexy.....	60
Obrázok 41a, b - Ukážka využitia náhodnej situácie v druhom pláne	60
Obrázok 42a, b, c, d- Ukážka použitých 16mm skenov	61
Obrázok 43a, b - Ukážka zahalenia postáv do tieňa	62

ⁱ ASFK - Asociácia slovenských filmových klubov

ⁱⁱ DoP - Director of photography - hlavný kameraman

ⁱⁱⁱ oner - dlhý filmový záber bez strihu

^{iv} ŠtB - Štátna bezpečnosť